

**CARİ AÇIK SORUNUNA KOBİ'LERİN DIŞ TİCARETTEN ALDIKLARI PAYI
ARTIRMA STRATEJİSİ ETKİN BİR ÇÖZÜM OLABİLİR Mİ?****Dr. Öğr. Üyesi Ebru Gül YILMAZ**

İstanbul Gelişim Üniversitesi

egyilmaz@gelisim.edu.tr

ORCID: 0000-0002-3610-4982

Dr. Öğr. Üyesi Emrah DOĞAN

İstanbul Gelişim Üniversitesi

emdogan@gelisim.edu.tr

ORCID: 0000-0001-9870-5719

Dr. Öğr. Üyesi Onur ÖZDEMİR

İstanbul Gelişim Üniversitesi

onozdemir@gelisim.edu.tr

ORCID: 0000-0002-3804-0062

ÖZ

Günümüzde kronikleşmiş cari açık, beraberinde getirdiği enflasyon, ekonominin daralması, işsizlik gibi pek çok sorun sebebiyle ülkeler için çözüm yaratma noktasında ciddi ve özellikle uzun vadeli stratejiler geliştirilmesini gerektiren önemli bir sorundur. Soruna çözüm geliştirmenin yolu ise açığın sürdürülebilir olup olmadığı ve ekonomik krize kadar varan sonuçlar doğurup doğurmayacağına ilişkin analizi; bir başka ifade ile cari açığın yapısının ve nasıl finanse edildiğinin belirlenmesi ile mümkündür. Çalışmanın çıkış noktası ise Türkiye için özellikle ekonomik liberalleşme sonrası artan cari açık sorununa çözüm öneri sunma çabasıdır. Bu motivasyonla, cari açığın yapısı ve finansman yöntemleri incelenmiş ve KOBİ'lerin ihracattan aldıkları payın artırılması önerisi geliştirilmiştir. Ampirik kısımda ise bahsi geçen önerinin teorik alt yapısını oluşturmak üzere KOBİ'lerin ihracattan aldıkları pay artışının cari denge üzerinde ne derece olumlu bir etkisinin olduğu analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla OECD ülkeleri verileri ele alınarak 2008-2018 dönemi için, KOBİ'lerin ihracat içerisinde aldıkları pay artışının, cari dengeyi istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde etkileyeceği şeklindeki hipotez sabit etkili panel veri ve threshold regresyon modelleri kullanılarak test edilmektedir. Elde edilen tahmin sonuçlarına göre küçük ve orta ölçekli işletmelerin ihracatındaki artış ile cari denge arasında tüm modellerde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı

bir korelasyonun mevcut olduğu görülmektedir. Bu çıktıya ek olarak ülkelerin yüksek teknolojili ürünlere adaptasyonunun sağlandığı ve ihracatının yapıldığı erken dönemlerde cari işlemler hesabını yüksek teknoloji ihracatının negatif yönde etkilediği ancak ileri dönemlerde üretim sürecindeki artan entegrasyon ve üretkenlikteki artışa bağlı olarak mevcut ilişkinin pozitif bir yöne evrildiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Cari Açık, KOBİ, İhracat, Sabit Etkili Panel Veri Yöntemi, Panel Eşik Regresyon Yöntemi*

JEL Kodu: F4, F41, F62

CAN THE STRATEGY OF INCREASING THE SHARE OF SMEs IN FOREIGN TRADE BE AN EFFECTIVE SOLUTION TO THE DEFICIT PROBLEM IN THE CURRENT ACCOUNT?

ABSTRACT

The recent chronic deficit in the current account is reckoned as an important issue that requires an amelioration of serious and long-term strategies to find solutions for countries over against inflation, shrinkage of the economy, and unemployment. The way to come up with those problems is to analyze whether the ongoing deficit in the current account is sustainable and whether it will lead to consequences up to the economic crisis, which also means that the solution is possible to determine the structure of the current account deficit and how it is financed. The starting point of the study is the effort to propose a solution to the deficit problem, especially after the economic liberalization process for Turkey. With this motivation, the structure of the current account deficit and its financing methods were investigated to a large extent together with a proposal that was argued to increase the share of SMEs in exports. In the empirical part, it has been pursued to analyze how positive effect of an increase in the share of SMEs in exports has on the current account balance over the 2008-2018 period to form the theoretical structure of the aforementioned proposal. In this sense, by considering the data of OECD countries, the hypothesis that the increase in the share of SMEs in exports has a positive and statistically significant effect on the current account balance is investigated towards the use of fixed effects panel data and threshold regression methods. The empirical findings imply that there is a positive and statistically significant correlation between the increase in exports of SMEs and the current account balance in all models. In addition to this output, the high technology exports affect the current account balance negatively in the early periods, but the conditions evolve in a positive direction due to an increase in the level of integration in the production process and the increase in productivity.

Keywords: *Current Account Deficit, SME, Exports, Fixed Effects Panel Data Method, Threshold Regression Method*

JEL Code: F4, F41, F62

GİRİŞ

Günümüzde Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ) tüm dünya ülkelerinin ekonomi içerisinde aldıkları pay ve yarattıkları katma değer ölçekleri sebebiyle değişen koşullara uyum noktasındaki esneklikleri, istihdama katkıları, kurumsal işletmelere hammadde ve yarı-mamul tedariki noktasında verdikleri destek açısından ayrı olarak inceleyip destekleri bir segment halini almışlardır. Ülke ekonomik büyüklüklerinden ve istihdamdan aldıkları pay ile dış ticaret içerisindeki rolleri açısından tüm dünya ülkeleri için son derece önemli olan KOBİ'lerin ülkelerin kronikleşmiş cari açık sorununa çözüm bulma yolunda dış ticaretten aldıkları payı artırmak üzere bir alt yapı oluşturmak çalışmanın ana motivasyonunu oluşturmaktadır. KOBİ'lerin ihracattan aldıkları payda artış yaratılması çözümü esasen Türkiye özelinde cari açığın yapısı ve finansman yöntemleri analiz edildikten sonra ortaya atılmıştır. Bu açıdan çalışmanın içeriği de öncelikli olarak Türkiye özelinde cari açığın yapısının analizi, KOBİ'lerin Türkiye ve OECD ekonomileri içerisindeki yeri ve KOBİ'lerin cari açığa etkisinin ampirik analizi şeklinde yapılandırılmıştır.

Türkiye'de 3,5 milyon KOBİ firması aktif bir role sahipken 2020 yılı itibarıyla toplam ihracatçı konumundaki KOBİ sayısının sadece 90,6 bin adet olması çalışmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Türkiye ekonomisi liberalleşme politikalarını takiben sadece krizler sonrası yaşanan devalüasyon dönemlerinde cari fazla verebilmiş, bunun dışında her yıl cari açık problemini beraberinde getirdiği ekonomik kırılganlık olgusu ile birlikte yaşamıştır. Ancak iktisadi altyapının her ne kadar ihracata dayalı büyüme stratejisi izlediğine yönelik söylemleri doğrulayacak nitelikte akademik çalışmalar mevcut olsa da (Özcan ve Özçelebi, 2013: 1), ilgili modellere ithalat da eklendiğinde ihracatın büyüme üzerindeki pozitif etkisinin ortadan kalktığını gösterir çalışmaların da olduğunu belirtmek gereklidir (Gerni vd., 2008: 1). Bununla birlikte literatürde büyümenin ihracata, ihracatın ise ithalata bağlı olduğuna yönelik sonuçlar içeren çalışmalara da rastlanmaktadır. İlgili yazın genel olarak değerlendirildiğinde özellikle gümrük birliği sonrası dönemde ithalata dayalı büyümenin hâkim olduğu söylenebilir. Bu yapı da Türkiye ekonomisinin kronikleşen cari açık sorunu sebebiyle kırılgan hale gelmesi sonucunu beraberinde getirmektedir.

Cari açık sorununa yönelik çözüm önerisi olarak ise Türkiye'deki firma sayısının %99,8'ini oluşturan KOBİ'lerin dış ticarete etkin hale getirilmesi düşünülmüştür. Bu stratejiden hareketle çalışmanın ana amacı KOBİ'lerin dış ticaret içerisinde aldıkları payda meydana gelen artışın cari denge üzerindeki etkisini analiz etmektir. Böylece dünya gayri safi yurt içi hasılası (GSYH)'nın %72'sini oluşturan OECD ülkeleri verileri ele alınarak 2008-2018 dönemi için KOBİ'lerin ihracat içerisindeki pay artışının cari dengeyi istatistiki olarak anlamlı ve pozitif yönde etkileyeceği şeklindeki ana hipotezin sınanması amaçlanmıştır.

KOBİ'lerin yarattığı katma değer büyüme ve milli gelir üzerine etkileri konulu sınırlı sayıda çalışma bulunurken cari denge üzerine etkilerini konu alan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamaktadır. 2019 yılı itibarıyla dünyadaki 193 ülke içerisindeki 100 ülkenin cari açık verdiği, açık veren bazı ülkelerin kronikleşen cari açık sorunu sebebiyle kur baskısı, üretimde ithalat girdisi yüksek olan ülkeler için kur baskısına bağlı enflasyon, enflasyona bağlı tüketim

de daralma, tüketimde daralmaya bağlı üretimde daralma ve bunun sonucu olarak büyümede istenilen düzeylerin yakalanamaması ve işsizlik gibi pek çok ekonomik sorunu yaşadıkları belirtilmelidir. Dolayısıyla cari açık sorununa çözüm yaratmaya yönelik olarak KOBİ'lerin ihracat içerisindeki payının artırılması temelindeki önerisinin teorik altyapısını oluşturmak üzere ortaya konulan mevcut çalışma literatürde bir ilk olması ve cari açığın yol açtığı pek çok ekonomik soruna da çözüm araması açısından önem arz ettiği düşünülmektedir.

Çalışmanın en önemli kısıtı ise KOBİ tanımının ülkeden ülkeye değişmesinin yanı sıra aynı ülkenin farklı kurumları tarafından tanımlamaların aynı kriterlerle yapılmaması ve zamana, ülkeye ve kurumlara göre farklılaşmasıdır. Bu zorluğu aşabilmek adına tüm ülkelerin ve kurumların kabul ettiği “çalışan sayısı” temelli OECD tanımlaması kriter olarak seçilmiş olup 1-250 arası çalışanı olan işletmeler KOBİ işletme olarak ele alınarak (Cusmano vd., 2018) çalışma dahilinde kullanılan veriler temin edilmiştir. Çalışmanın bundan sonraki bölümlerindeki temel çerçeve ise şu şekilde özetlenebilir: İkinci bölümde cari açık olgusunun etkileri, yapısı ve finansman yöntemleri incelenecektir. Üçüncü bölümde ülke ekonomileri içerisindeki KOBİ'lerin payları üzerinden çeşitli etkenler ele alınacaktır. Dördüncü bölümde ilgili konunun literatür içerisindeki yeri araştırılacaktır. Beşinci bölümde ise analiz kısmında kullanılacak veriler özetlenecek olup kullanılacak yöntemlerin içeriği açıklanacaktır. Altıncı bölüm ampirik bulguları özetlerken son bölüm sonuçların ele alındığı ve çeşitli politika önerilerinin sunulduğu kısmı oluşturmaktadır.

1. CARİ AÇIK: ETKİLERİ, YAPISI VE FİNANSMAN YÖNTEMLERİ

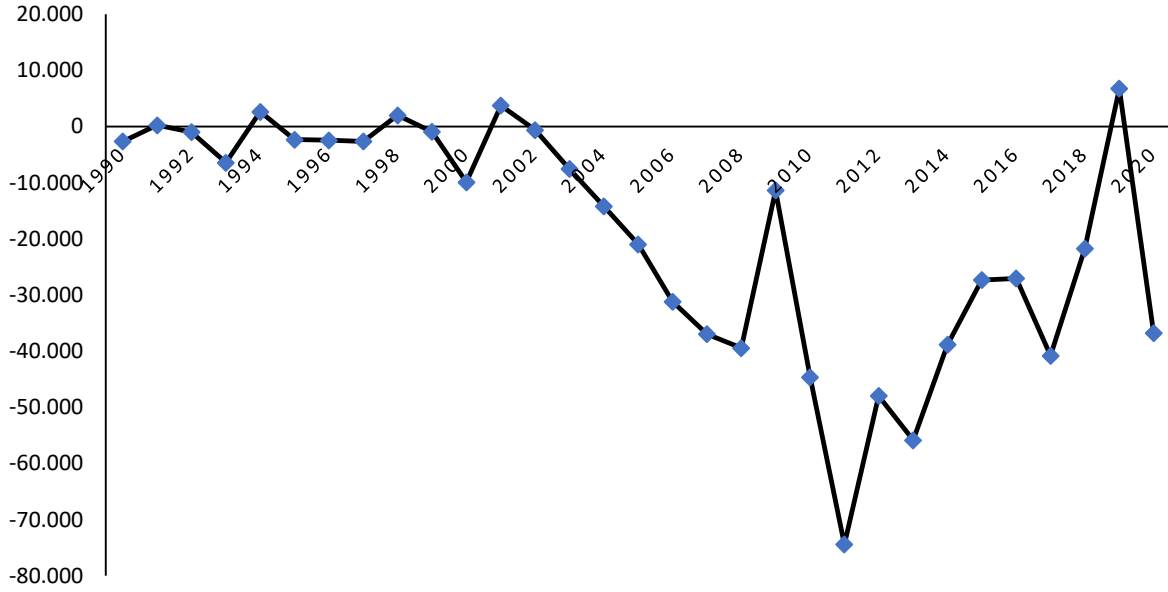
Hükümetler ülke genelinde iç ve dış dengeyi sağlayabilmek amacıyla üç temel unsur için hedefler belirlemekte ve bu hedefleri gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Özellikle ülkelerin iç dengesini sağlamak amacıyla tam istihdam ve fiyat istikrarı, dış dengeyi sağlamak için de cari denge unsurları dikkate alınmaktadır (Telatar, 2011: 1). Cari dengede verilen açığın kronikleşmesi yarattığı kur baskısına bağlı olarak enflasyon artışı, iktisadi büyümede yavaşlama ve işsizliğin yoğunlaşması gibi sorunlara yol açabilmektedir. Öte yandan cari dengedeki sürekli açık durumunun ekonomik krize yol açabildiğine dair de bazı çalışmaların mevcut olduğu belirtilebilir. Cari açığa yol açan döviz çıkışlarının hangi unsurların temini için kullanıldığı açığın uzun vadede krize yol açıp açmayacağı doğrultusunda önemli bir kriter olarak önem arz etmektedir. Teknoloji transferinin ve üretime dönük yatırım amaçlı döviz çıkışlarının katma değerli ürünlerin üretimi sonucunda iç-dış piyasalara satışların düzeyindeki artış ile sonuçlanacağından uzun vadede ülke ekonomisine olumsuz etkisi bertaraf edilmiş olacaktır. Ancak tüketim üzere gerçekleştirilen dış alımlar ise cari açık üzerinde telafi imkânı olmayan olumsuzluklara yol açabilmektedir. Bu noktada kuşkusuz dikkate alınması gereken bir diğer husus cari açığın hangi yöntemlerle finanse edildiği ve kullanılan finansman yönteminin sürekliliğinin sağlanabilme potansiyelidir.

2.1. Türkiye Cari Dengesinin Analizi

Türkiye yıllar itibarıyla sürekli dış ticaret açığı veren ve bu açığı net hizmet gelirleriyle kısmen telafi eden bir yapı sergilemektedir. Grafik 1'den görülebildiği üzere 1990-2020 arasındaki otuz bir yıllık süreç değerlendirildiğinde Türkiye ekonomisinin 1991, 1998, 2001 ve 2019 yılları

olmak üzere sadece dört yıl için cari fazla verdiği bunun dışında sürekli cari açık verdiği anlaşılmaktadır.

Grafik 1. Cari Dengenin Yıllar İtibarıyla Seyri, Milyon \$

Kaynak: World Bank, World Development Indicators

Cari açığın ne amaçla verildiğinin ve nasıl finanse edildiğinin ülke ekonomisi açısından önemi çalışmanın giriş bölümünde belirtilmişti. Türkiye özelinde kronikleşen cari açığın yapısını analiz etmek üzere söz konusu açığın hangi ürün grubundan kaynaklandığının tespiti için 2020 yılı itibarıyla ithalat tutarı en yüksek 20 ürün grubu belirlenmiş olup söz konusu ürünlerin net ithalat miktarı hesaplanmak üzere ihracat tutarları ithalat tutarından çıkarılmıştır. Tablo 1'deki net ithalat/dış ticaret açığı yüzdesi üzerinden gerçekleştirilen analize göre 2020 yılı itibarıyla mineral yakıt net ithalatının 49,9 milyar dolar olan dış ticaret açığının %48,5'ine cari açığın ise %65,9'luk kısmına, kıymetli veya yarı kıymetli taş net ithalatının dış ticaret açığının %39,9'una cari açığın ise %54,2'sine, kazanlar net ithalatının ise dış ticaret açığının %17'sine cari açığın ise %23,2'sine denk geldiği görülmektedir.

Tablo 1. Ürün Grupları Bazında Net İthalatın Cari Denge Üzerinde Etkisi

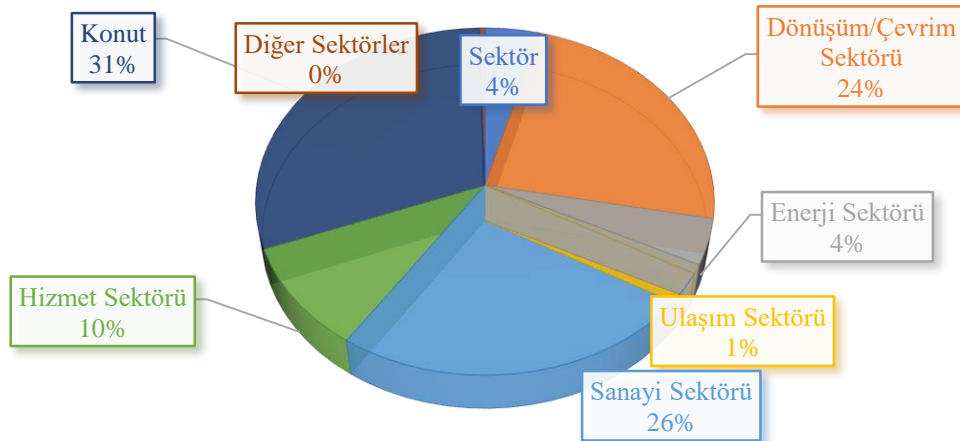
Fasıl No	Fasıl Açıklaması	İthalat	İhracat	Net İthalat	Net İth./Dış Tic. Açığı	Net İth./Cari Açık
27	Mineral Yakıtlar	28,9	4,7	24,2	%48,5	%65,9
71	Kıymetli veya Yarı Kıymetli Taşlar	26,6	6,7	19,9	%39,9	%54,2
84	Kazanlar	25,3	16,8	8,5	%17,0	%23,2
85	Elektrikli Makine ve Cihazlar	17,1	9,3	7,8	%15,6	%21,3
72	Demir ve Çelik	15,1	8,8	6,3	%12,6	%17,2

29	Organik Kimyasal Ürünler	5,9	0,6	5,3	%10,6	%14,4
39	Plastikler ve Mamulleri	11,7	6,9	4,8	%9,6	%13,1
90	Optik, fotoğraf	4,7	1,3	3,4	%6,8	%9,3
30	Eczacılık Ürünleri	4,9	1,8	3,1	%6,2	%8,4
10	Hububat	3,3	0,3	3	%6,0	%8,2
88	Hava taşıtları, uzay taşıtları vb.	3,8	0,9	2,9	%5,8	%7,9
12	Yağlı tohum ve meyveler	2,4	0,4	2	%4,0	%5,4
74	Bakır ve bakırdan eşya	3,2	1,6	1,6	%3,2	%4,4
38	Muhtelif kimyasal maddeler	2,4	1,2	1,2	%2,4	%3,3
52	Pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu mensucat	2,5	1,4	1,1	%2,2	%3,0
76	Alüminyum ve alüminyumdan eşya	3,4	3,1	0,3	%0,6	%0,8
15	Hayvansal ve bitkisel katı ve sıvı yağlar	1,6	1,4	0,2	%0,4	%0,5
40	Kauçuk ve kauçuktan eşya	2,7	2,7	0	%0,0	%0,0
73	Demir veya çelikten eşya	2,5	6,3	-3,8	%-7,6	%-10,4
87	Motorlu Kara Taşıtları	15,3	22	-6,7	%-13,4	%-18,3

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı

Tablo 1'in geneli incelendiğinde cari açığın en önemli kaynağının mineral yakıt ve kıymetli veya yarı kıymetli taşlar olduğu göze çarpmaktadır. Ayrıca Grafik 2'den görüldüğü üzere mineral yakıtın en önemli kalemlerinden olan doğalgazın 2019 yılı itibarıyla kullanım alanları incelendiğinde ise %26'sının sanayi sektöründe üretime dönük olarak kullanıldığı görülmektedir. Doğalgazın konut içi kullanım oranı %31, dönüşüm sektörü kullanımı %24, hizmet sektörü kullanımı %10 ve diğer alanlarda kullanım oranı ise %9'dur.

Grafik 2: Sektörlere Göre Doğalgaz Kullanım Oranları-Türkiye

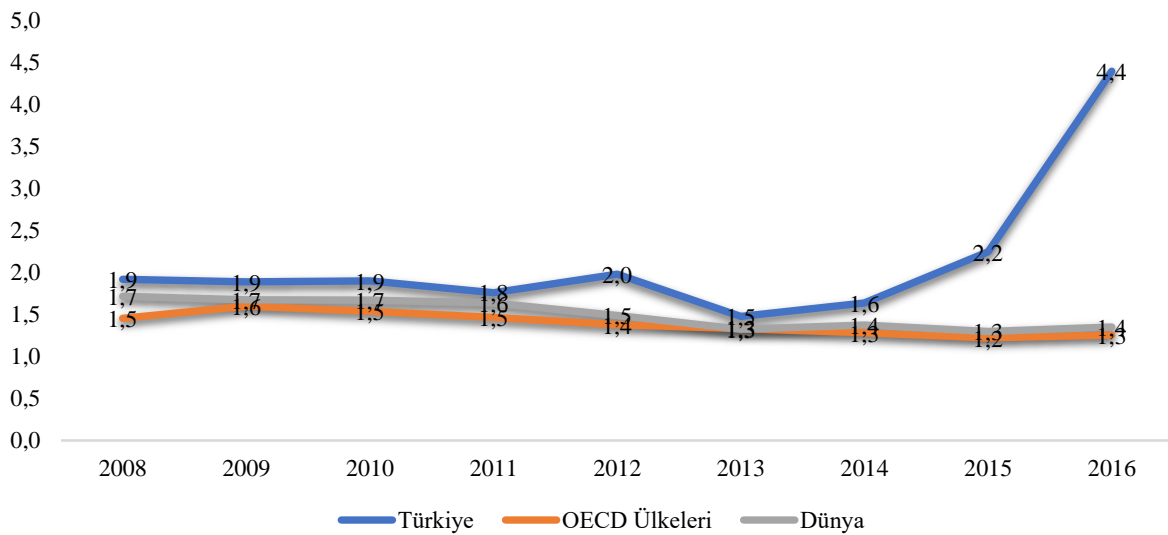

Kaynak: Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu

Kronikleşen cari açığın yatırımlar çerçevesinde yüksek teknoloji ürün ihracatına yönelmesinin uzun vadede açığı yönetilebilir kılacağı ifade edilmelidir. Cari açık verilmesi açısından en yüksek etkili ürün grupları ve bu grupların üretimde kullanılma potansiyelleri inceledikten sonra, verilen açığın olumsuz etkisinin bertaraf edilebilecek alanlara yatırılıp yatırılmadığının tespiti için ülkenin yatırım oranları, araştırma ve geliştirmeye aktardığı kaynak ve yüksek teknoloji ürün ihracatı düzeyleri de analiz edilmelidir.

Grafik 3 incelendiğinde Türkiye'nin 2008-2016 dönemi için, özellikle 2014 ve sonrasında finansal olmayan yatırımların GSYH içindeki oranı açısından, dünya ve OECD ülkelerine göre ayrılmakta olduğu ve ortalama olarak bahsi geçen gruplardan daha yüksek oranlar realize ettiği görülmektedir. Türkiye'nin Finansal Olmayan Yatırımlar/GSYH oranı 2014, 2015 ve 2016 yılları için sırasıyla %1,6, %2,2 ve %4,4'tür.

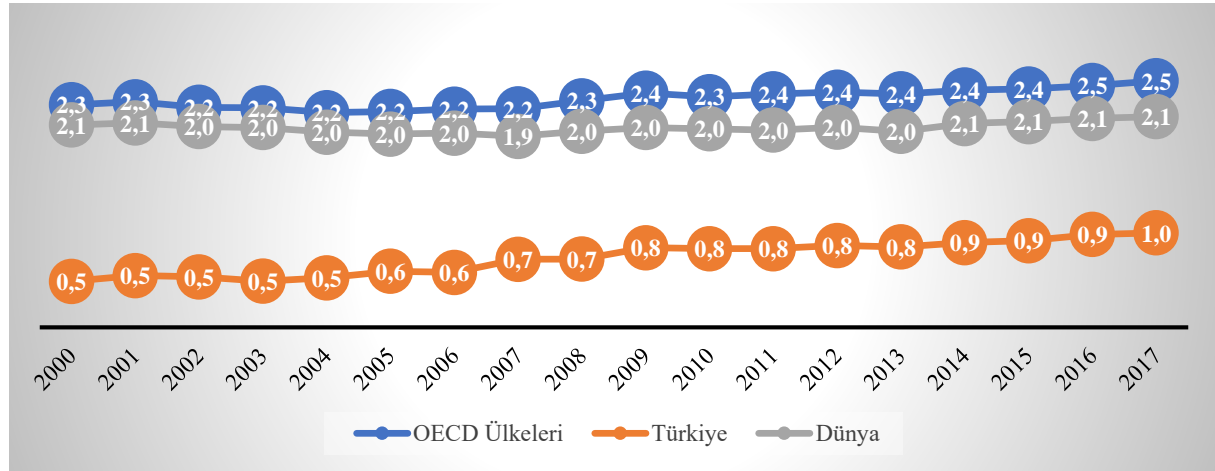
Grafik 3. Finansal Olmayan Yatırımların GSYH İçerisindeki Payı

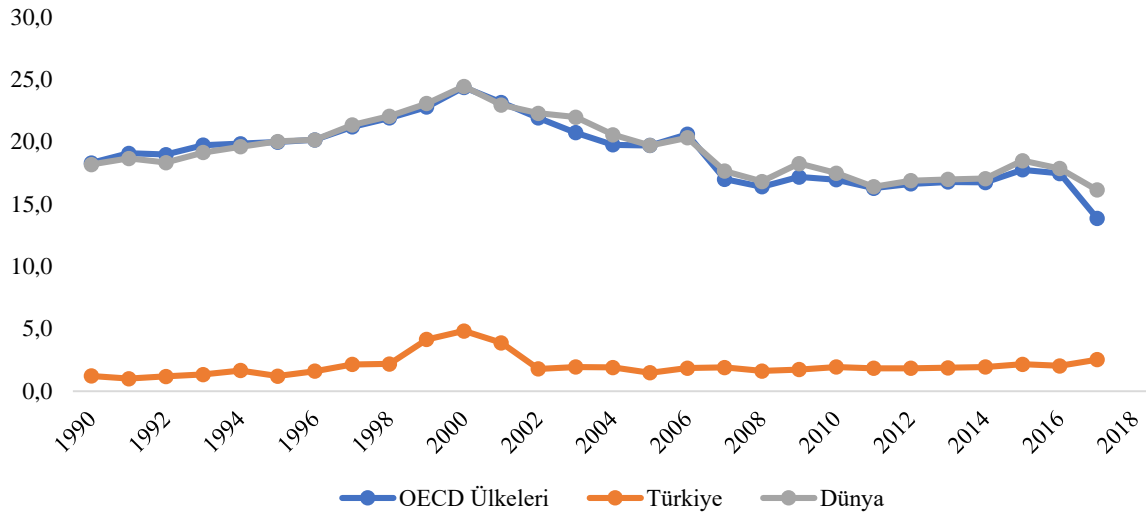
Kaynak: World Bank, World Development Indicators

Cari açığın dengelenmesi adına yapılan yatırımların katma değerli ürün üretim ve ihracatına yönlendirilmesi önem arz etmektedir. Bu açıdan Türkiye ile OECD ülkeleri ve dünya ortalaması karşılaştırmalı olarak araştırma ve geliştirme (AR&GE) giderlerinin GSYH'ye oranı ve yüksek teknoloji ürün ihracatının toplam ihracat içerisindeki payı üzerinden analiz edilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Grafik 4'ten görüldüğü üzere Türkiye için AR&GE giderlerinin GSYH içerisindeki payı 2000 yılındaki binde 5'ler düzeyinden 2017 itibarıyla %1 düzeyine gelmiş olsa da OECD ülkeleri ortalaması olan %2,5 ve dünya ortalaması olan %2,1'in halen oldukça altında yer almaktadır. Bu durum gerek yerel gerekse yurtdışı kaynakların aktarıldığı alanların halen yüksek katma değerli ürünlerin üretimine yönelik olmadığını ifade etmektedir.

Grafik 4. AR&GE Giderlerinin GSYH İçerisindeki Payı

Kaynak: World Bank, World Development Indicators

Grafik 5. Yüksek Teknolojili Ürün İhracatının Toplam İhracat İçerisindeki Payı

Kaynak: World Bank, World Development Indicators

Ancak mevcut olguyu netleştirebilmek adına son bir veri olan yüksek teknoloji ürünler ihracatının toplam ihracata oranının da analiz edilmesi gerekli görülmüştür. Bu doğrultuda OECD ülkeleri ve dünya geneli ile karşılaştırmalı olarak yüksek teknoloji ürün ihracatının toplam ihracat içindeki oranı analiz edildiğinde 1990 yılında %1,2 olan oranın 2017 yılı itibarıyla %2,5'e yükseldiği ancak OECD ülkeleri ortalaması olan %13,9'un ve dünya ortalaması olan %16,1'in halen oldukça altında olduğu Grafik 5'ten de izlenebildiği üzere net bir biçimde görülebilmektedir.

Belirtilen tüm etkenler bir bütün olarak değerlendirildiğinde Türkiye'nin ortaya çıkan cari açığı kullanım yerleri çerçevesinde uzun vadede ülke ekonomisine pozitif katkı sunacak şekilde bir ithalat ürün grup dağılımına sahip olmadığı, cari açığa sebep olan yatırımların yüksek katma değerli ürün üretimine ve AR&GE giderlerine yeterince kanalize edilemediği, tüm bunların

sonucu olarak ise cari açığın finansman yöntemlerine de bağlı olarak yapısal açıdan uzun vadede ülkeyi kırılgan kıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bahsedildiği üzere açığın yol açabileceği ekonomik sıkıntıların boyutu da açığın finansman yöntemleri de sorunun ana yapısı kadar önem arz etmektedir.

2.2 Cari Açığın Finansmanı

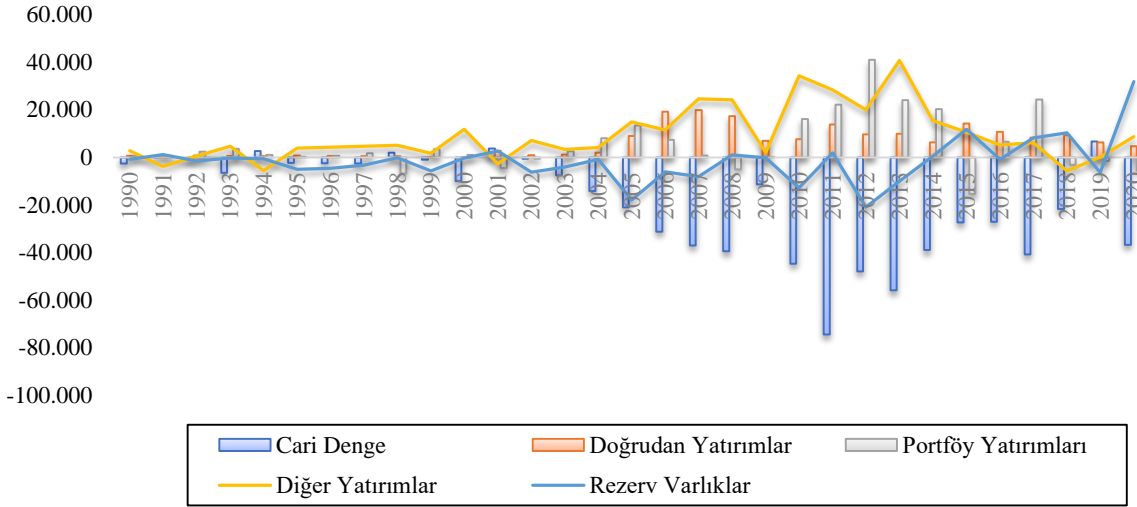
Cari açığın finansman yöntemleri ülke dışındaki yabancı kuruluşlardan borçlanma, sermaye piyasası araçlarına talep yaratma yoluyla yabancı yatırımcının hisse senedi veya tahvil-bono satın almasının sağlanması, yabancı yatırımcıların mal piyasalarına gerçekleştirdikleri doğrudan yabancı yatırımlar (DYY) ve Merkez Bankası rezervleri olarak belirlenebilir.

Cari açığın finansman yöntemi 1990-2020 dönemi için Türkiye özelinde analiz edildiğinde yıllar itibarıyla yöntemin değişiklik arz ettiği Tablo 2’de gözlemlenmekte ve Grafik 6 içerisinde resmedilmektedir. Belirtilen dönemin içerisinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) tarafından yayınlanan toplam net verileri dikkate alındığında toplam açığın %48’inin “Diğer Yatırımlar”, %32’sinin “Doğrudan Yatırımlar” ve %27’sinin “Portföy Yatırımları” ile dengelendiği, “Rezerv Varlıkların” ise negatif yönlü %8 oranında bir etkisi olduğu belirlenmiştir (TCMB, 2020). Bununla birlikte finansman unsurlarının hacimlerinin yıllar itibarıyla önemli oranda değişkenlik arz ettiği de gözlemlenmektedir. Özellikle 2019 ve 2020 yıllarında finansmanın ağırlıklı olarak rezervlerden karşılandığı ve gerek mal gerekse para piyasalarına olan yabancı yatırım düzeyinin düştüğü görülmektedir.

Tablo 2. Cari Açığın Finansmanı

	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020
I. Cari Denge	-2.625	-2.339	-9.920	-20.980	-44.620	-27.314	-36.765
II. Sermaye Hesabı	0	0	0	0	-51	-21	-39
III. Finans Hesabı	-3.093	93	-12.581	-19.485	-45.131	-21.211	-39.859
<i>Doğrudan Yatırımlar</i>	-700	-772	-112	-8.967	-7.617	-14.167	-4.731
<i>Portföy Yatırımları</i>	-547	-270	-1.055	-13.457	-16.083	15.349	5.485
<i>Diğer Yatırımlar</i>	-2.742	-3.870	-11.768	-14.908	-34.240	-10.562	-8.751
<i>Krediler</i>	-1.870	-1.261	-12.984	-11.782	-10.354	-11.446	8.194
<i>Ticari Krediler</i>	-361	-1.486	-779	-2.686	-863	-1.247	2.823
<i>Rezerv Varlıklar</i>	896	5.005	354	17.847	12.809	-11.831	-31.862
IV. Net Hata/Noksan	-468	2.432	-2.661	1.495	-460	6.124	-3.055

Kaynak: TCMB

Grafik 6. Cari Denge Finansman Yöntemleri**Kaynak:** TCMB

Yabancı yatırımcının hem mal hem de sermaye piyasalarına yatırımlarını sürekli kılabilmek için ilgili ülke içerisinde politik ve ekonomik açıdan istikrarlı bir yapının oturmuş olması zorunluluk teşkil etmektedir. Aksi takdirde yabancı yatırımcı tarafından sağlanan döviz girdisinin sürekliliğini sağlamak imkânsız hale gelecektir. Bu noktada özellikle sermaye piyasalarına yapılan yatırımların, çok kısa ve yalın bir prosedürle, banka ya da yatırımın bulunduğu farklı bir finans kuruluşuna verilecek talimat tarihini takip eden iki gün içerisinde ülke dışına çıkabileceği hususunu belirtmekte fayda bulunmaktadır. Mal piyasalarına gerçekleştirilen doğrudan yabancı yatırımlar sermaye piyasalarına yapılan yatırımlar kadar hızlı bir biçimde ülke dışına çıkamasa da ülke dışına çıkma kararı alındıktan sonra perakende sektöründe faaliyet gösteren yabancı yatırımcının 2-6 ay, üretim sektöründe faaliyet gösteren yabancı yatırımcının ise 1-2 yıl arasında çıkışının gerçekleştiğine Türkiye özelinde C&A, Debenhams, La Senza, Douglas (Tekin Acar) ve Honda gibi firmalar için tanık olunmaktadır. Merkez Bankası rezervleri söz konusu olduğunda ise rezervlerin de sınırsız bir kaynak olmadığı, serbest döviz politikası uygulayan ülkelerin merkez bankalarının açık piyasa işlemleri kanalıyla, rezervlerden karşılanmak suretiyle piyasaya döviz satmalarının ise süreklilik arz edemeyecek oluşu göz önünde bulundurulmalıdır. Dolayısıyla cari açığın ana sebepleri üzerine yoğunlaşılmalı ve sürekli dış ticaret açığı veren ve bu açığı net hizmet gelirleriyle kapatamayan ülkeler özelinde katma değeri yüksek ürünlerin ihracatının artışının sağlanması yoluyla soruna kalıcı çözümler yaratmanın yolları aranmalıdır.

3. ÜLKE EKONOMİLERİ İÇERİSİNDE KOBİLERİN PAYI

KOBİ'ler gerek ülke ekonomileri için sağladıkları katma değer ve yarattıkları istihdam gibi ekonomik destek unsurları gerekse raporlama alt yapılarındaki zafiyet, öz kaynak yetersizliği, finansman yaratmada yaşadıkları güçlükler, nitelikli iş gücü istihdamında yaşadıkları sorunlar sebebiyle hem hükümetler hem de finans kuruluşları tarafından ayrı stratejiler geliştirilerek ele alınan bir segmenttir. KOBİ olma kriterleri dünya genelinde çalışan sayısı, ciro ve aktif

büyükliklere göre belirlenmekte ve böylece ülkeden ülkeye değişiklik arz etmektedir. Bununla birlikte, çalışan sayısı tüm ülkeler için ortaklaşan tek kriteri oluşturmaktadır. Faaliyet gösterdikleri ülkenin ekonomisine katkı potansiyelleri oldukça yüksek olan KOBİ'ler için tüm dünya genelinde uygulanan bazı destekler şu şekilde özetlenebilir:

- Finansmana erişimi kolaylaştırıcı devlet garanti modelleri
- Finansman maliyetlerini azaltmak üzere devlet faiz destekleri
- Kamu alımlarından daha fazla faydalanmalarını sağlayıcı önlemler
- Girişimcilik teşvikleri
- Dış ticarete daha fazla pay almalarını sağlayıcı destekler
- Bürokratik yükleri önleyici programlar
- İnovasyon destekleri
- Finansal danışmanlık destekleri
- Enerji ve çevre yatırımı destekleri

Tüm bu destekler ile çalışmaya konu olan Türkiye ve OECD özelinde KOBİ'lerin ekonomi içerisindeki konumu araştırmanın 3.1 ve 3.2 numaralı bölümlerinde daha derin bir biçimde ele alınmaktadır.

3.1 Türkiye ve KOBİ'ler

Tüm dünya genelinde olduğu gibi Türkiye için de stratejik önem arz eden KOBİ'lerin tanımı 2018'de güncellenmiş ve 125 milyon TL altı ciro ve 250 altı çalışan sayısına sahip işletmeler olarak belirlenmekte ve Tablo 3'teki şekilde özetlenmektedir. Türkiye'de yaklaşık 3,5 milyon KOBİ özellikleri taşıyan firma bulunmaktadır. KOBİ firmalar ülkede faaliyet gösteren firmaların %99,8'ini, GSYH'nın %62'sini, işgücünün %73,5'ini, ihracatlarının ise %55'ini oluşturmaktadır (TOBB, 2021). Ayrıca KOBİ'leri desteklemek üzere bankalar ve diğer finans kuruluşları KOBİ'ler için ayrı pazarlama, satış ve tahsis grup müdürlükleri oluşturmuş, KOBİ'lerin kendilerine has yapılarını değerlendirip, ihtiyaçlarına yönelik ürünler geliştirme yoluna gitmişlerdir.

Tablo 3. Türkiye İçin KOBİ Tanımı

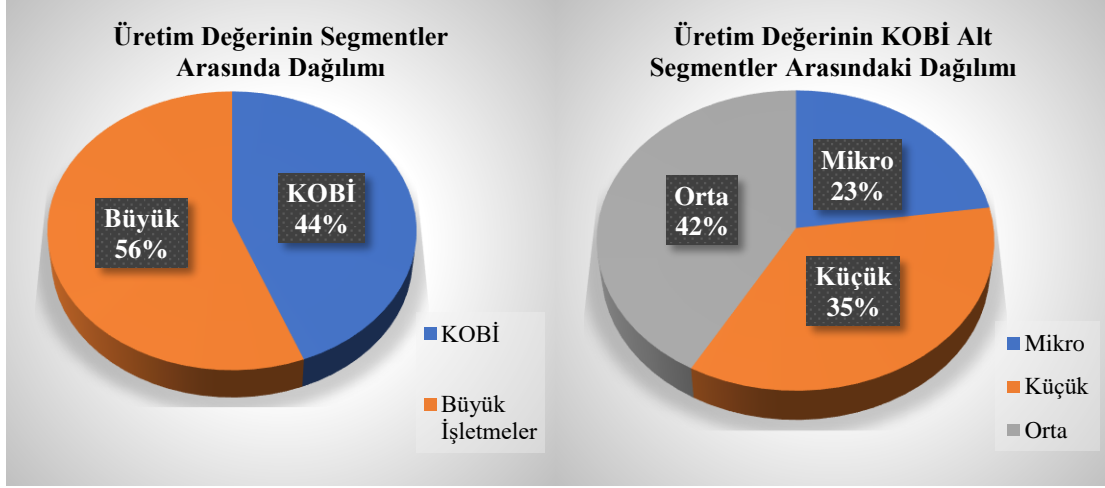
	Mikro İşletmeler	Küçük İşletmeler	Orta Büyüklükte İşletmeler
Çalışan Sayısı	<10	<50	<250
Yıllık Ciro	<TRY 3 Milyon	<TRY 25 Milyon	<TRY 125 Milyon
Aktif Büyüklük	<TRY 3 Milyon	<TRY 25 Milyon	<TRY 125 Milyon

Kaynak: Türkiye Odalar Borsalar Birliği

Tüm bu gelişmeler sonucunda 2009 yılında 465 milyar TL olan KOBİ toplam üretim değeri 2019 yılında 2 trilyon 340 milyar TL düzeyine yükselerek tüm segmentler içerisinde %44 paya sahip olmuştur. KOBİ alt segmentleri değerlendirildiğinde ise yine KOBİ üretim değerlerinden alınan pay açısından orta büyüklükteki işletmelerin %42, küçük işletmelerin %35 ve mikro işletmelerin %23 paya sahip oldukları görülmektedir. Bu doğrultuda Grafik 7'de 2019 yılı

itibarıyla üretim değerlerinin farklı segmentlere göre dağılımı hem KOBİ ve büyük işletmeler hem de KOBİ alt segmentleri için ayrı olarak özetlenmektedir.

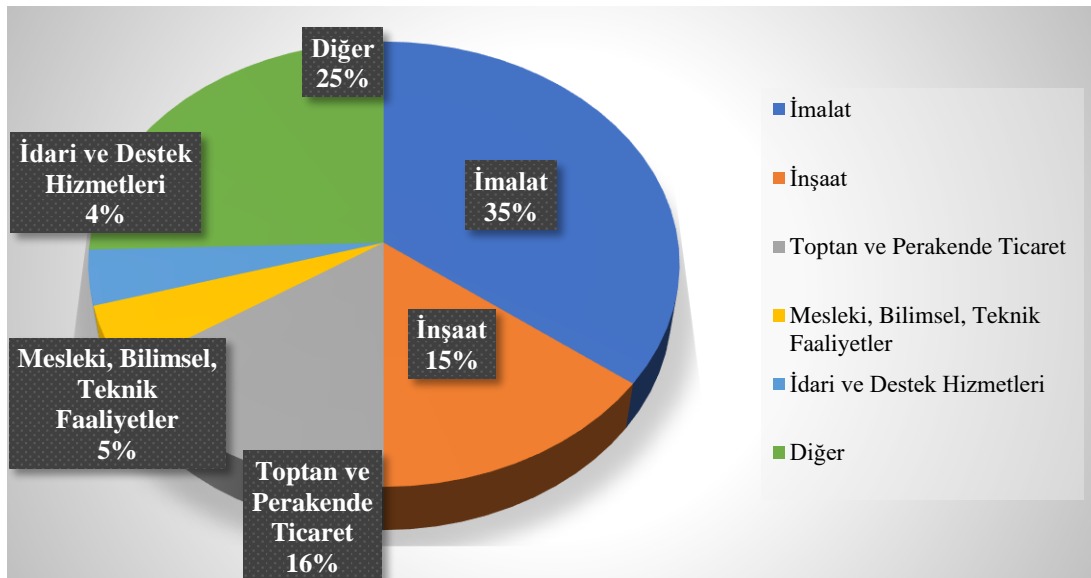
Grafik 7. 2019 Yılı İtibarıyla Üretim Değerlerinin Segmentlere Göre Dağılımı

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Grafik 8 incelendiğinde ise KOBİ'lerin faaliyet alanları için 2019 yılı itibarıyla ilk üç sektörün paylarının %35 ile imalat, %16 ile toptan ve perakende ticaret ve %15 ile inşaat olduğu görülmektedir. Büyük işletmelerle karşılaştırıldığında üretim toplam değerinin %52'sinin imalat sektörü kaynaklı olduğu, söz konusu oranın KOBİ'ler için %35 düzeyinde kaldığı, KOBİ'lerin toptan ve perakende ticarete yarattıkları üretim değeri oranı olan %16'nın büyük işletmelerin söz konusu sektör üretim değeri payı olan %8'in iki katı olduğu anlaşılmaktadır. 2009-2019 dönemi değerlendirildiğinde ise büyük işletmelerin imalata, KOBİ'lerin ise toptan ve perakende ticarete ağırlık verdikleri görülmektedir (TUİK, 2020:20).

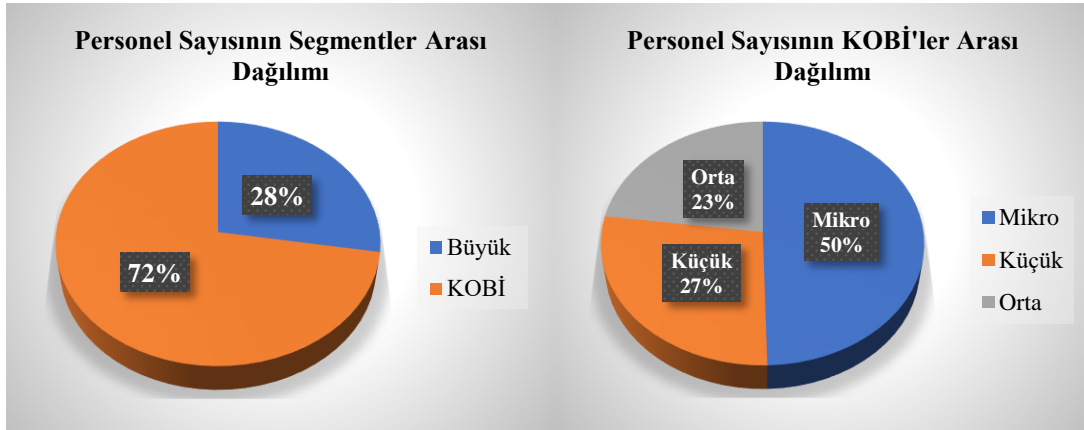
Grafik 8. 2019 Yılı İtibarıyla KOBİ Üretim Değerlerinin Sektörel Dağılımı

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Grafik 9'da ise personel sayılarının segmentlere göre dağılımı incelendiğinde KOBİ'lerin toplam personelin %72'sini, büyük işletmelerin ise %28'ini istihdam ettikleri görülmektedir. KOBİ'ler arasında personel sayılarının dağılımına bakıldığında ise %50 ile en büyük paya mikro işletmelerin sahip olduğu, küçük işletmelerin payının %27, orta büyüklükteki işletmelerin payının ise %23 olduğu görülmektedir.

Grafik 9. 2019 Yılı İtibarıyla Personel Sayısının Segmentler Arasında Dağılımı

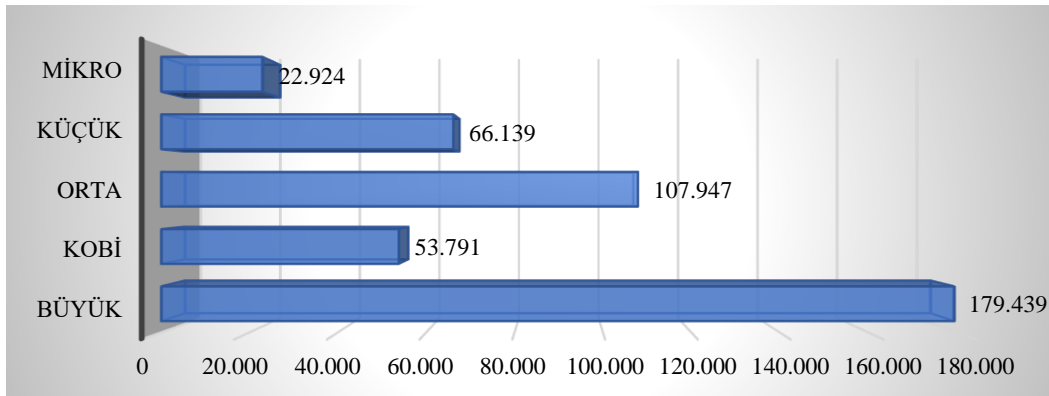

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

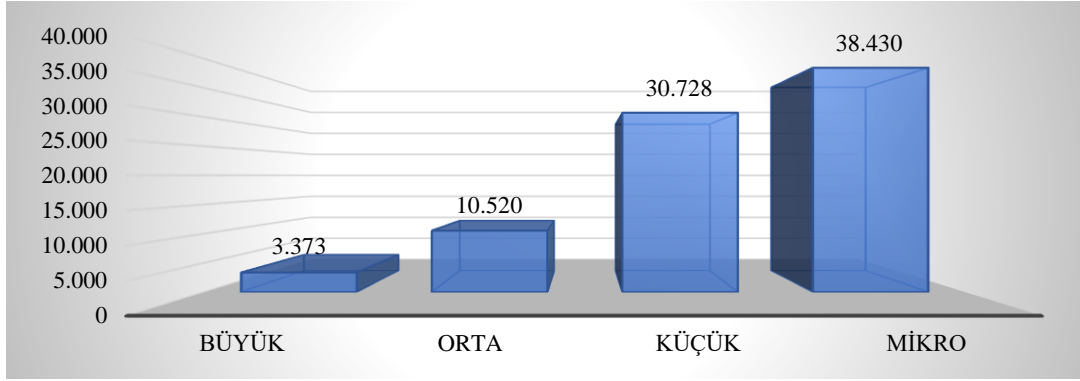
İstihdam edilen personelin %72'sini oluşturan KOBİ'lerin yaratılan üretim değerinin %44'üne sahip olmaları katma değeri yüksek ürün üretimi-satışı noktasında büyük işletmelere göre daha geri bir noktada oldukları ve verimlilik düzeylerinin daha düşük olduğunu ifade etmektedir. Esasen KOBİ'lerin personel sayısının %72'sine sahipken, personel maliyetlerinin %48,2'sini oluşturuyor olmaları da görece sofistike ürünlerin üretim ve ticaretini gerçekleştiren büyük işletmelerin aynı zamanda nitelikli işgücünü de istihdam ediyor oluşu sonucuna bizleri ulaştırmaktadır (TUIK, 2020: 20).

Grafik 10'da ise segmentler bazında çalışan başına katma değer verileri analiz edildiğinde, ortalama personel başına katma değer rakamının KOBİ'ler için 53,8 bin TL, büyük işletmeler için ise 179,4 bin TL olduğu görülmektedir.

Grafik 10. Segmentler Bazında Çalışan Başına Katma Değer

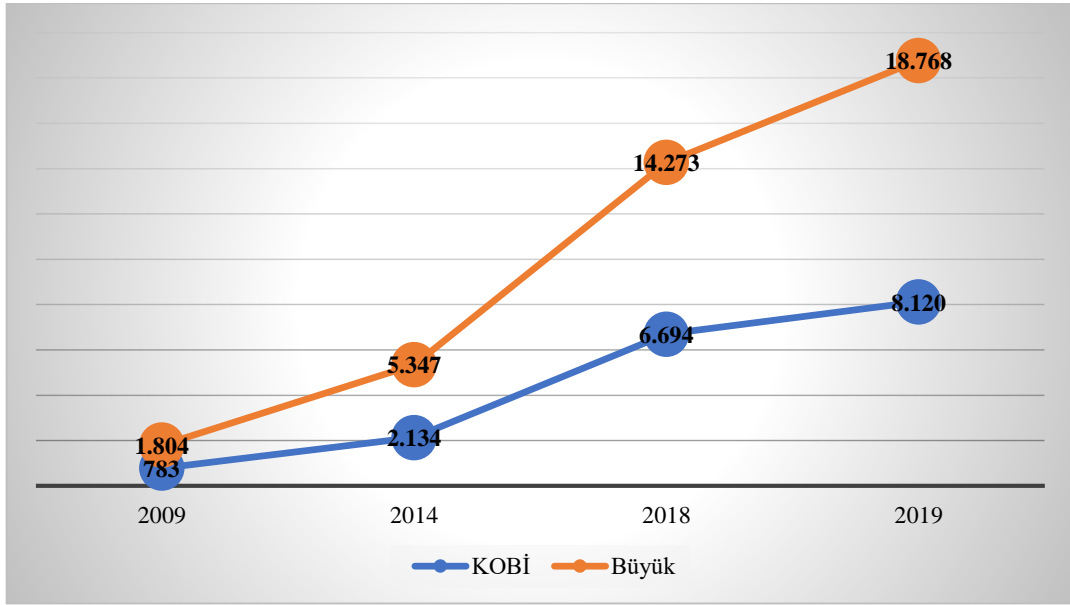
Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Grafik 11. 2019 Yılı İtibarıyla Segmentlere Göre İhracat Yapan Firma Adedi

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Ülke dış ticaretinde KOBİ'lerin yeri açısından değerlendirildiğinde 2019 yılı itibarıyla ihracat yapan 83 bin adet firmanın %96,3'ünün KOBİ segmentinden olduğu buna karşılık, 65 milyar \$ ile toplam ihracatın %36,5'ini gerçekleştirdikleri Grafik 11'deki şekliyle görülmektedir. Gerçekleştirilen KOBİ ihracat tutarının %58,4'ünü ticaret ve %37,5'ini sanayi sektörü gerçekleştirmektedir. İhracatın %46'sı Avrupa, %36,5'i ise Asya kıtasına yönelik olmuştur. Ayrıca Irak, Almanya, Birleşik Krallık ve ABD sırasıyla en fazla ihracat yapılan ülkeleri oluşturmaktadır (TUİK, 2020:32). İthalat verileri dikkate alındığında 2019 yılı itibarıyla 67,2 bin adet ithalatçı firmanın %94'ünü teşkil eden 63 bin adet KOBİ ithalatçı firma olduğu, toplam ithalatın ise %21,7'sini oluşturan 43 milyar \$'ın KOBİ firmalar tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir (TUİK, 2020:37).

Yıllar itibarıyla AR&GE harcamalarının segmentlere göre gelişimi incelendiğinde KOBİ'lerin 2009 yılında 783 milyon TL olan AR&GE harcamalarının %937 oranında artışla 8, 1 milyar TL'ye yükseldiği görülmektedir. Her ne kadar bu ivmelenme olumlu karşılansa da büyük ölçekli firmaların cirolarının binde 4'ünü, KOBİ'lerin ise binde 1,8'ini AR&GE harcamaları oluşturduğu göz önüne alındığında KOBİ'lerin bu alanda bir gelişim alanına sahip olduğu söylenebilir. Grafik 12 AR&GE harcamalarının 2009-2019 arası değişimini KOBİ ve büyük işletmeler özelinde özetlemektedir.

Grafik 12. AR&GE Harcamaları (Milyon TL)

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

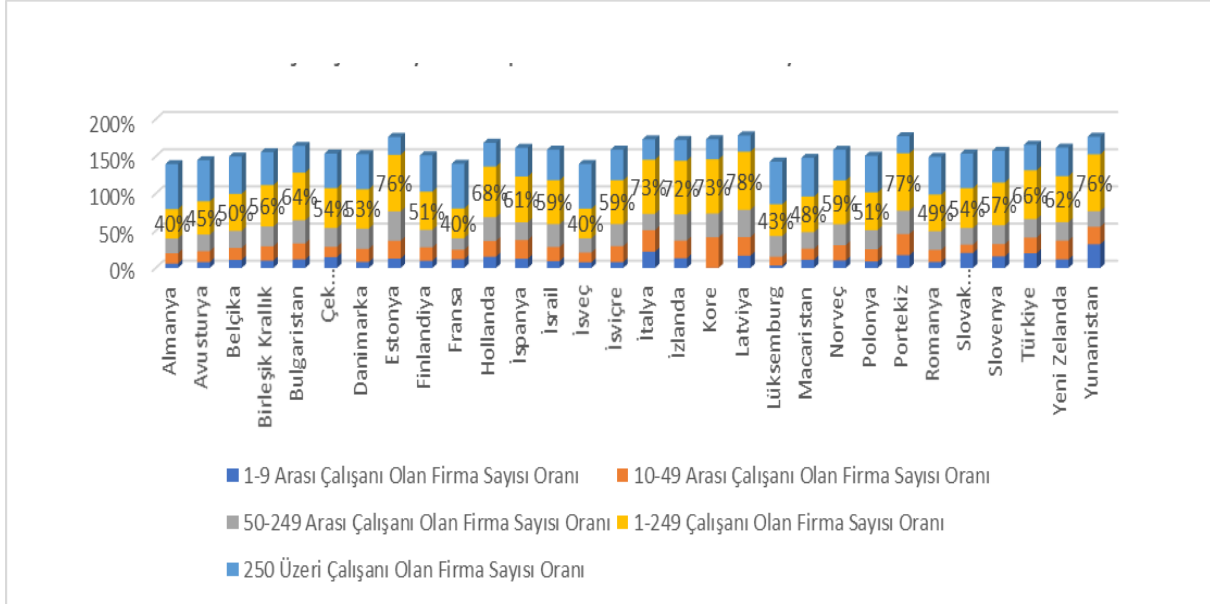
Sonuç olarak KOBİ'lerin toplam firma ve personel sayısının büyük çoğunluğunu oluşturdukları buna karşılık, ihracat ve üretim değerinden aldıkları payın aynı ölçülerde olmadığı; bunlara bağlı olarak personel başına düşen katma değer oranının büyük işletmelerle karşılaştırıldığında oldukça düşük düzeylerde olduğu gözlemlenmektedir. Araştırmanın literatür bölümünde bu yapıya neden olan ve KOBİ'ler açısından güçlük olarak kabul edilebilecek unsurlara dair bir inceleme de yapılacak olup tüm bu unsurlar göz önüne alınarak bir çözüm önerisi geliştirilmeye çalışılacaktır.

3.2 OECD Ülkeleri ve KOBİ'ler

Dünyadaki firma sayısının %90'ını oluşturan KOBİ'ler, dünya ekonomisinin %40'ını ve işgücünün 50'sini oluşturan bir iş kolu olarak tüm dünya ülkeleri için ayrı stratejiler ve destek paketleri oluşturacak kadar önemli bir iş kolu haline gelmiştir. Tarihsel açıdan bakıldığında dünya genelinde KOBİ'lerin desteklenmesine yönelik kuruluşların oluşumu ve hibeler, sübvansiyonlu krediler, vergi muafiyetleri gibi destek paketlerinin uygulanmasının başlangıcı 1940'lara kadar gidebilmektedir. Devlet destekli olarak yönetilen KOBİ destek kuruluşları Japonya'da 1948'de, ABD'de 1953'te, Hindistan'da 1954'te, Türkiye'de ise 1976 yılında kurulmuştur. KOBİ'lere dünya genelinde verilen destekler 1980-1990 yılları arasında çeşitlenmiş ve derinleşmiştir. (OECD, 2004: 10). Tüm bu yapısal desteklerin sonrasında OECD ülkelerinde istihdamın %31'inin mikro, %18'inin küçük, %21'inin orta büyüklükteki işletmeler olmak üzere toplam %70'inin KOBİ segmentteki işletmeler tarafından yaratıldığı bir yapı oluşmuştur (OECD, 2018: 10-12). Bununla birlikte, faaliyet gösteren firma sayısının %99'unu oluşturan KOBİ'lerin yaratılan katma değerde %50 ile %60 arası bir orana sahip oldukları görülmektedir (Cusmano vd., 2018: 7). Ayrıca kayıt dışı üretim ve istihdam dikkate alındığında KOBİ'lerin istihdamdan aldığı payın %80'lere, üretim değerinden aldıkları payın ise %70'lere

ulaştığı görülmektedir (OECD, 2004:11). Bu durum Grafik 13'te net bir biçimde özetlenmektedir.

Grafik 13. Çalışan Sayısı Gruplarına Göre Firma Sayısı Oranları

Kaynak: OECD

OECD kurumu bahsi geçen mevcut katma değerleri ve potansiyelleri ile KOBİ'leri değerlendirmiş ve KOBİ'leri sahip oldukları potansiyellerine ulaştıracak sürdürülebilir politikalar ortaya koymayı hedeflemiştir. Bununla birlikte mevcut politikaları KOBİ'lerin teknolojiyi benimsemelerinin teşvik edilmesi, veri koruma ve siber güvenlik konusunda KOBİ farkındalığının artırılması, KOBİ'ler arasında BİT-Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımının yaygınlaştırılmasının teşviki olarak belirlemiştir. Tüm bu politikaların uygulanması noktasında eğitim ve danışmanlık modellerinin kurulması benimsenmiştir (Cusmano vd., 2018: 12).

4. LİTERATÜR TARAMASI

Öncelikle mevcut literatür içerisinde KOBİ'lerin ekonomi içerisinde faaliyet alanlarındaki artışın, bir başka ifade ile GSYH içerisinden aldıkları pay ve/veya ihracattan aldıkları pay artışının cari denge üzerindeki etkilerine yönelik çok fazla sayıda çalışmaya rastlanmamaktadır. Sınırlı sayıda çalışma ise KOBİ'lerin ekonomik büyümeye etkisini incelemektedir. Beck vd. (2005)'nin gerçekleştirdikleri çalışmada sıradan en küçük kareler yöntemi kullanılarak 45 ülke mercek altına alınmaktadır. 1990-2000 yılları arasında söz konusu 45 ülke için gerçekleştirdikleri analizde KOBİ sektörünün büyüklüğü ile ekonomik büyüme arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif ilişkinin varlığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Beck vd. (2005)'nin dışında KOBİ'lerin ekonomiden aldıkları payın büyüme veya milli gelir üzerine etkilerini ampirik olarak inceleyen bir başka çalışmaya rastlanmamakla birlikte, Türkiye özelinde gerçekleştirilen çalışmalarda KOBİ'lerin ülke ekonomisi içerisindeki payının ortaya konulması ve faaliyet gösterirken karşılaştıkları sorunların ifade edildiği görülmektedir.

Örneğin, Ay ve Talaşlı (2007) KOBİ'lerin ihracatta karşılaştıkları güçlükleri kurumsal işletmelerle kıyaslandığında organizasyon ve yönetim yapılarının yeterince etkin olmamalarına, ölçek ekonomileri açısından yüksek maliyet düzeylerine sahip olmalarına, dış ticaret ile ilgili teknik bilgi yetersizliğine, teşvik sisteminin yeterli olmamasına, bürokratik sebeplere ve ekonomik istikrarsızlığa bağlı olarak açıklamaktadır.

Bozkurt ve Tunç (2018) ise Antalya ilinde faaliyet gösteren 119 firma özelinde anket yoluyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında, KOBİ'lerin dış ticaret konusunda karşılaştıkları en büyük sorunların, döviz kurlarındaki hareketlilik, ülke ekonomisindeki istikrarsızlık, devlet desteğinin yetersizliği ve dış ticaret mevzuatında sıklıkla meydana gelen değişiklikler olduğu sonucuna ulaşmaktadır.

Yalman vd. (2015) Sivas ilinde yer alan 46 firma ile gerçekleştirdikleri anket yöntemli çalışmada KOBİ'lerin dış ticaret konusunda yaşadıkları en önemli sıkıntıları dış pazardaki güçlü rakiplerin mevcut olması, döviz piyasalarındaki hareketlilik, devlet teşviklerinin yetersizliği ve nitelikli personel eksikliği olarak belirlemektedir.

Knight (2001)'a ait çalışmada ise OECD verileri çerçevesinde KOBİ'lerin dış ticaretten aldıkları payda dünya genelinde gerçekleşen ivmelenmede uluslararası girişimcilik oryantasyonunun KOBİ firmaların dış ticaret performanslarının kilit unsuru olduğunu, bu noktada ise stratejik yetkinlik, teknoloji edinimi ve uluslararasılaşma hazırlığının en önemli itici güçler arasında rol oynadığı belirtilmektedir.

Lejarraga (2014) yüzden fazla gelişmekte olan ülke üzerinde gerçekleştirdiği çalışmasında KOBİ'lerin uluslararası pazarda büyük işletmelere göre daha az aktif olduklarını, mikro segmentte faaliyet gösteren imalatçı KOBİ'lerin hizmet sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'lere göre iki kat, orta büyüklükteki imalatçı KOBİ'lerin hizmet sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'lere göre dört kat daha fazla dış ticaret payına sahip olduklarını belirtmiştir. Aynı çalışmada KOBİ'lerin dış ticaret yapma noktasında engel olarak gördükleri unsurların alt segmentler bazında farklılaştığını ortaya koymuştur: Mikro işletmeler elektrik maliyetlerini-%20, finansal kaynaklara erişimi-%20, kayıt dışı faaliyet gösteren firmaların yarattığı haksız rekabeti-%14, vergi oranlarını-%9, nitelikli işgücü istihdamında yaşanan güçlükleri-%6 oranında sorun olarak tanımlarken, orta büyüklükte bir işletmenin finansal kaynaklara erişimi-%14, kayıt dışı faaliyet gösteren firmaların yarattığı haksız rekabeti-%13, elektrik maliyetlerini-%12, vergi oranlarını-%12, nitelikli işgücü istihdamında yaşanan güçlükleri-%10 oranlarında engel olarak tanımladıklarını belirlemiştir.

Leonidou (1995, 1998, 2004)'nun ihracat bariyeri sınıflandırması modeline dayalı olarak literatür taraması sonucunda KOBİ'lerin ihracat yapma engelleri konusunda içsel bariyerleri bilgi birikimi yavaş ve kademeli olduğu için bilgi eksikliği, kaynak kısıtlamaları, ürün, ürün fiyatlandırması, dağıtım kanalı ve lojistik olarak; dışsal bariyerleri ise yeni pazarda bilinmeyen teknikler/prosedürler, iletişim engelleri ve ödemelerin yavaş tahsil edilmesi, hükümetlerden sınırlı yardım ve teşvikler ve düzenleyici çerçevenin kısıtlayıcı rolü, farklı pazarlarda çeşitli müşteri gereksinimleri olarak belirlemiştir. Ayrıca çözüm önerisi doğrultusunda KOBİ'lerin üretim süreçlerini standartlaştırmaya ve uyum maliyetlerini düşürmeye yardımcı olacak küresel

gereksinime dayalı ürünler geliştirmesi gerektiği, stratejik ittifakların oluşturulmasının dağıtım ve lojistik maliyetlerinin düşürülmesine yardımcı olacağı, prosedür engellerini ise kısmen yönetsel deneyimle ve kısmen de danışmanlık firmalarının yardımı ve ayrıca eğitim ve tanıtım programlarına aktif katılım sağlanması ile aşılabileceği şeklinde belirtilen etkenler temelinde sıralanmaktadır (Narayan, 2015).

Khattak vd. (2011)'nin Pakistan özelinde derinlemesine mülakat tekniğiyle gerçekleştirdikleri çalışma sonuçları ise şu şekilde özetlenebilir: İç engeller ve dış engeller olmak üzere iki tip ihracat engeli vardır. Bu çalışmanın bulguları iç engellerin dış engellerden daha etkili olduğunu göstermiştir. İç engeller arasında işlevsel engeller, pazarlama engelleri, enerji krizleri ve çevresel engeller bulunmaktadır. Enerji krizleri kıtlık ve yüksek ücretli elektrik, gaz ve diğer enerji bileşenlerini içermektedir. Yüksek elektrik, gaz ve petrol oranları üretim maliyetini artırmaktadır. Çevresel engeller, ihracatçı ülkenin siyasi, ekonomik, sosyal ve teknolojik sorunlarını içermektedir. Ekonomik sorunlar, ülkedeki kötü ekonomik koşulları ve dalgalanan döviz kuru risklerini kapsamaktadır. Kötü ekonomik koşullarda ihracatçıların yatırım yapması çok zordur çünkü KOBİ'ler her zaman fon sıkıntısı ile karşı karşıya kalmaktadır. Politik sorunlar arasında ihracatçı ülkelerdeki siyasi istikrarsızlık veya sıkı ihracat kuralları ve düzenlemeleri ile yüksek gümrük vergileri bulunmaktadır. Ayrıca tarife dışı engeller ithalatçıların güvenini sarsmakta ve sözleşme imzalamaktan çekince yaratmaktadır. Sosyo kültürel engeller arasında aşına olunmayan yerel iş uygulamaları ve yabancı sözlü, sözlü olmayan dillerin eksikliği yer almaktadır. Ev sahibi ülke ile ihracatçı ülke kültürleri arasındaki farklılıklar, ihracat sürecine uyum sağlanamamasına neden olmaktadır. Pazarlama engelleri ürün, fiyat, dağıtım ve promosyonla ilgili sorunları içermektedir. İşlevsel engeller ise KOBİ'lerin kapasitesiyle ilgilidir, yani işletme sermayesi eksikliği, üretim kapasitesi ve yetersiz personel sorununu kapsamaktadır. Bunlar arasında ihracatla uğraşmak için yönetsel zamanın olmaması, ihracat için yetersiz/egitimsiz personel, ihracat için fazla üretim kapasitesinin olmaması ve ihracatı finanse etmek için işletme sermayesi eksikliği bulunmaktadır.

5. VERİ VE METODOLOJİ

Çalışmada OECD ülkelerinde KOBİ'lerin ihracat içerisinde aldıkları pay artışının cari işlemler dengesi üzerindeki etkileri farklı yöntemler doğrultusunda analiz edilmektedir. Bu kapsamda çalışmada kullanılan veriler 2008-2018 dönemi için IMF veri tabanı ve Dünya Bankası veri tabanından elde edilmektedir. OECD ülkelerinde KOBİ'lerin ihracat içerisinde aldıkları pay artışının cari işlemler dengesi üzerindeki etkilerinin araştırıldığı çalışmadaki regresyon analizi panel eşik değer (threshold regression), dönüştürülmüş en küçük kareler (Fully Modified Ordinary Least Squares-FMOLS), dinamik en küçük kareler (Dynamic Ordinary Least Squares-DOLS) ve sabit etkili panel veri yöntemleri ile gerçekleştirilmektedir.

İlk olarak, söz konusu yöntemlerden panel eşik regresyon yöntemi, regresyonun örnekleme üzerindeki tüm gözlemler arasında aynı mı yoksa farklı sınıflara mı ayrıldığına tespit edilmesinde kullanılmaktadır. Tong (1983) tarafından ileri sürülen ve Hansen (1999) tarafından geliştirilen eşik regresyon analizi ile bireysel etkilere ve gözlemlere sahip $\{y_{it}, q_{it}, x_{it} : 1 \leq i \leq n, 1 \leq$

$t \leq T$ } dengeli paneller için bir tahmin yöntemi oluşturulmuştur. Buna göre i bireysel etkileri, t zamanı, y_{it} bağımlı değişkeni, q_{it} eşik değişkeni, x_{it} ise dışsal regresörlerin k boyutlu vektörünü ifade etmektedir. Eşik regresyon modelleri gözlemlenen bir değişkenin değerine göre bireysel gözlemlerin sınıflara ayrılabilceğini belirtmektedir (Altıntaş ve Koçbulut, 2019: 637). Buna göre olası bir eşik değere sahip olan model Denklem (1)'deki gibi ifade edilebilir:

$$y_{it} = \mu_i + \beta'_1 \chi_{it} I(q_{it} \leq \gamma) + \beta'_2 \chi_{it} I(q_{it} > \gamma) + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

1 no'lu denklemde yer alan $I(\cdot)$ gösterge fonksiyonunu, γ eşik değerini ve $\varepsilon_{it} \sim (0, \sigma^2)$ bağımsız ve özdeş dağılmış hata terimini temsil etmektedir. q_{it} 'nin γ 'dan büyük veya küçük olmasına göre β_1 ve β_2 gibi eğim parametreleri iki ayrı rejime ayrılmaktadır. 1 no'lu denklem alternatif olarak Denklem (2)'deki gibi yeniden yazılabilir:

$$y_{it} = \begin{cases} \mu_i + \beta_1 x_{it} + \varepsilon_{it}, & q_{it} \leq \gamma \\ \mu_i + \beta_2 x_{it} + \varepsilon_{it}, & q_{it} > \gamma \end{cases} \quad (2)$$

Hansen (1999) model tahmininde ilk olarak bireysel etkileri (μ_i) ortadan kaldırmanın yolunun bireye özgü spesifik etkilerin yok edilmesi olduğunu ifade etmektedir. Bunun için de Denklem (1)'in zaman indeksi (t) üzerinden ortalaması alındığında Denklem (3)'teki ifade ortaya çıkmaktadır:

$$\bar{y}_i = \mu_i + \beta' \bar{x}_i(\gamma) + \bar{\varepsilon}_i \quad (3)$$

Buradan hareketle gerekli düzenlemeler ve fark işlemleri alınarak Denklem (4)'teki eşitliğe ulaşılmaktadır:

$$y_{it}^* = \beta' x_{it}^*(\gamma) + \varepsilon_{it}^* \quad (4)$$

4 no'lu eşitlikte $y_{it}^* = y_{it} - \bar{y}_i$, $x_{it}^*(\gamma) = \chi_{it}(\gamma) - \bar{x}_i(\gamma)$ ve $\varepsilon_{it}^* = \varepsilon_{it} - \bar{\varepsilon}_i$ 'yi temsil etmektedir. Bu eşitlik 5 no'lu eşitliğe denk gelmektedir:

$$Y^* = X^*(\gamma)\beta + \varepsilon^* \quad (5)$$

Herhangi bir (γ) değeri için eğim katsayısını temsil eden β sıradan en küçük kareler yöntemi (OLS) ile 6 no'lu eşitlikteki gibi tahmin edilmektedir:

$$\hat{\beta}(\gamma) = (X^*(\gamma)'X^*(\gamma))^{-1}X^*(\gamma)'Y^* \quad (6)$$

Hansen (1999) tarafından geliştirilen yöntemde Denklem (1) bağılı olarak tek bir eşik değere sahip olan modeli ifade etmektedir. Öte yandan eşik değer anlamlılığını sınamak amacıyla $H_0: \beta_1 = \beta_2$ hipotezi kurulmaktadır. Söz konusu hipotez F istatistik değerleri yardımıyla sınanarak modelin doğrusal olup olmadığı belirlenmektedir (Wang, 2015: 123; Altıntaş ve Koçbulut, 2019: 639).

KOBİ'lerin ihracat içerisinde aldıkları pay artışı ile cari işlemler dengesi arasındaki ilişkinin incelenmesinde kullanılan ampirik model ise Denklem (7) yardımıyla gösterilebilir:

$$y_{it} = u_i + \beta_1 \tilde{\pi}_{it} I(\tilde{\pi}_{it} \leq \gamma_1) + \delta X_{it} + \varepsilon_{it} \quad (7)$$

Mevcut eşitlikte yer alan model tek eşik modeli temsil etmektedir. y_{it} bağımlı değişkeni, yani i ülkesinin t dönemindeki cari işlemler dengesini, ε_{it} hata terimini, u_i ülkelere özgü sabit etkileri, $\tilde{\pi}_{it}$ dışsal eşik değişkeni olan KOBİ'lerin ihracat içerisinde aldıkları payı ve $I(.)$ gösterge fonksiyonunu ifade etmektedir. Ayrıca γ_1 eşik modelinde KOBİ'lerin ihracat içerisinde aldıkları pay için eşik parametrelerini temsil ederken, X_{it} ise kontrol değişkenlerden oluşan vektörü ifade etmektedir.

Öte yandan çalışmada kullanılan bir diğer yöntem olan Phillips ve Moon (1999) tarafından geliştirilen FMOLS yöntemi ile Kao ve Chiang (2001) tarafından geliştirilen DOLS yöntemi serilerin OLS yöntemiyle tahmin edilmesi durumunda sapmalı sonuçların önlenmesi amacıyla analize dahil edilmiştir. FMOLS yöntemi içsellik ve otokorelasyon problemini parametrik olmayan bir yaklaşımla düzeltirken, DOLS yönteminde değişkenler gecikmeli değerleriyle alınarak oto korelasyon giderilmekte ve tutarlı tahmin yapılması mümkün olmaktadır (Vergil ve Ayaş, 2009: 105; Üçler ve Kızılkaya, 2014: 36). Bu yöntemlerden biri olan FMOLS yöntemi bireysel kesitler arasında heterojenliğe önemli ölçüde izin vermektedir. Ayrıca sabit terim, hata terimi ve bağımsız değişkenlerin farkları arasında oluşabilecek korelasyonları da hesaba katmaktadır (Kök ve Şimşek, 2006). Pedroni (2001) ve Phillips ve Moon (1999) tarafından geliştirilen FMOLS yöntemi aşağıdaki panel regresyon modeline dayanmaktadır:

$$y_{it} = \alpha_i + \beta x_{it} + \mu_{it} \quad (8)$$

$$x_{it} = x_{it-1} + \varepsilon_{it} \quad (9)$$

9 numaralı denklemde ifade edilen y_{it} bağımlı değişkeni, x_{it} bağımsız değişkenleri ve α_i ise sabit etkileri ifade etmektedir (Nazlıoğlu, 2010: 99; Gülmez, 2015: 24). Diğer taraftan DOLS yöntemi ise eşitlik 10'daki regresyon modelinin tahminini gerektirmektedir (Taasim vd., 2020: 26):

$$y_{it} = \alpha_i + \beta x_{it} + \sum_{k=-K_i}^{K_i} \mu_{it}^* \quad (10)$$

Bu regresyon modelinde $-K_i$ ve K_i sırasıyla öncül ve gecikme sayılarını ifade etmektedir.

Son olarak, analizde kullanılacak bir diğer yöntem olarak sabit etkili panel veri modeli Denklem (11)'deki yapı doğrultusunda tahmin edilmektedir:

$$Y_{it} = \bar{\beta} + \alpha_i + \beta_{2it}X_{2it} + \dots + \beta_{kit}X_{kit} + \varepsilon_{it} \quad (11)$$

11 numaralı denklemde $\bar{\beta}$ sabit terimi, $\bar{\beta} + \alpha_i$ ise i 'ninci birime özgü sabit terimi belirtmektedir. Ayrıca α_i gözlemlenemeyen birime özgü etkileri ifade ederken i 'ninci birim için ortalama sabit terimden ayrı olduğu durumu göstermektedir. Bu açıdan yorumlamak gerekirse panel veri modelinde kullanılan yöntemin sabit veya rassal etkili olması gerektiği α_i 'nin temsil ettiği gözlemlenemeyen birime özgü etkileri kapsayan terime bağlı bulunmaktadır.

Sabit veya rassal etkili tahmincilerin tercihi açısından α_i 'nin tahmin edilen sabit bir parametre veya herhangi bir dağılım sonucu elde edilen stokastik bir değişken olduğuna bakılarak bir model seçimi yapılmaktadır. İlk olarak, yatay kesit boyutun rassal bir çekimden gelmemesi α_i

için değerlendirmede mevcut parametrenin tahmin edilen sabit olduğu sonucuna varılmaktadır. İkinci olarak, panel boyutunun ana kütlede rassal olarak seçilmesi ise α_i için rassal bir hata bileşeni olarak değerlendirmeyi ön plana almaktadır. Ayrıca her iki model arasındaki seçim yönteminin tahmin edilmesindeki amaç doğrultusunda da ele alınabilmektedir. Son olarak, açıklayıcı değişkenler ile gözlemlenemeyen birime özgü etkileri betimleyen parametre arasındaki korelasyonun varlığı da model seçiminde temel bir kriter olarak değerlendirilmektedir. Eğer belirtilen durumda korelasyon varsa sabit etkiler tahmincisi tutarlı kabul edilerek sabit etkili model tercih edilmektedir. Tam tersi durumda ise tahminciler tutarlı olup her iki modelde kullanılabilir. Ancak ilk belirtilen duruma göre rassal etkili tahmincinin daha etkin tahmin sonuçları ortaya çıkaracağı kabul edilebilmektedir. Hausman testinin varlığı bu olguya dayanmaktadır (Tatoğlu, 2016: 167).

6. AMPİRİK BULGULAR

Çalışmanın bu kısmında OECD ülkelerinde KOBİ'lerin ihracat içerisinde aldıkları payın cari işlemler dengesi üzerindeki etkileri panel eşik değer, FMOLS, DOLS ve sabit etkili panel veri yöntemleri kullanılarak sınanmakta ve elde edilen ampirik bulgular özetlenmektedir. Buna göre elde tahmin sonuçlarına Tablo 5 ve Tablo 6'da yer verilmektedir. Bilindiği üzere FMOLS ve DOLS yöntemleri değişkenler arasında uzun dönemli bir eşbütünleşme ilişkisinin varlığı durumunda ilişkinin yönünün ve derecesinin belirlenmesi amacıyla kullanılabilir. Bu nedenle çalışmada tahmin sonuçlarına geçmeden önce çalışmada ele alınan değişkenlerin eşbütünleşik olup olmadığının tespit edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda uzun dönemli değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesinde Kao Panel Eşbütünleşme testinden yararlanılmaktadır. Kao (1999) tarafından geliştirilen panel eşbütünleşme testi sıfır hipotezinin seriler arasında eşbütünleşik bir ilişkinin olmadığını gösteren hata kalıntıları için DF ve ADF testlerine dayanmaktadır. Elde edilen eşbütünleşme sonuçlarına Tablo 4'te yer verilmektedir. Tablo 4'te yer verilen Kao Panel Eşbütünleşme testi sonuçlarına göre değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir.

Tablo 4. Kao Panel Eşbütünleşme Sonuçları

Kao Panel Eşbütünleşme Testi	t-istatistiği	Olasılık Değeri
ADF	-4.557	0.00***

Not: Tabloda *** işareti ilgili test istatistiğinin %1 anlamlılık düzeyinde istatistiki olarak anlamlı olduğunu ifade etmektedir.

Tablo 5'te ise çalışmanın ilgili hipotezinin test edilmesi doğrultusunda farklı modellerden yararlanılarak tahmin sonuçları özetlenmektedir. Buna göre elde edilen tahmin sonuçlarına göre yüksek teknoloji ürünlerinin toplam ihracat içerisindeki değeri ile cari işlemler dengesi arasında negatif ve istatistiki olarak anlamlı bir ilişki varken yüksek teknoloji ürünlerinin toplam ihracat içerisindeki değerinin karesi ile cari işlemler dengesi arasında pozitif bir ilişkinin varlığı mevcut bulunmaktadır. OECD ülkelerinde yüksek teknoloji ürün ihracatının toplam ihracattaki payı başlangıçta düşük seyrederken katma değeri yüksek olan üretim yapısına geçildikçe yüksek teknoloji ihracatının cari işlemler dengesini pozitif yönde etkilediği görülmektedir. Öte yandan

toplam faktör verimliliği, finansal kurumlara erişim ve kriz değişkeni, cari işlemler dengesini istatistiki olarak anlamlı ve negatif yönde etkilerken geliri temsilen kullanılan GDP değişkeninde görülen artışlar ise cari işlemler dengesini pozitif yönde etkilemektedir. Bununla birlikte çalışmanın konusunu oluşturan küçük ve orta boyutlu işletmelerin ihracat toplamı değişkeni her üç modelde de cari işlemler dengesini pozitif olarak etkilemektedir. Ayrıca 7 no'lu eşitlik çerçevesinde elde edilen eşik regresyon modeli sonuçları KOBİ'lerin ihracat içerisinde aldıkları pay ve cari işlemler dengesi arasında doğrusal bir ilişkinin bulunmadığını göstermektedir. Bununla birlikte rejime bağlı etkiyi gösteren katsayıların her ikisi de pozitiftir. Bu sonuca göre hem eşik değer altında ($SME \leq 8.793$) hem de eşik değer üzerinde ($SME > 8.793$) KOBİ'lerin ihracat içerisinde aldıkları pay, cari işlemler dengesini incelenen OECD ülkelerinde pozitif etkilemektedir. Ayrıca marjinal etkileri gösteren marjinal büyüklüğüne bakıldığında ise KOBİ'lerin ihracat içerisinde aldıkları pay artışının cari işlemler dengesi üzerindeki pozitif etkisi eşik değer üzerinde daha düşüktür. Elde edilen bu sonuç KOBİ'lerin ihracat içerisinde aldıkları pay artışının cari işlemler dengesi üzerindeki pozitif marjinal etkisinin eşik değer üzerinde azalma eğilimi gösterdiği şeklinde değerlendirilebilir. Dolayısıyla çalışmada elde edilen bulgular neticesinde küçük ve orta boyutlu işletmelerin ihracatının yüksek katma değerli ürün ihracatı şeklinde kanalize edilmesi halinde cari işlemler dengesi açığının kapatılması sürecine büyük katkı sağlanacağı belirtilebilir.

Tablo 5. FMOLS ve DOLS Modeli Tahmin Sonuçları

CAB	Model (1) FMOLS	Model (2) DOLS	Model (3) THRESHOLD
Log_SME	1.696 (0.750)**	1.698 (0.820)**	8.793< 8.793=> 5.378 4.254 (0.847)*** (0.727)***
Log_High_Tech	-31.098 (9.998)***	-27.283 (9.634)***	-29.872 (6.989)***
Log_High_Tech^2	1.890 (0.615)***	1.680 (0.586)***	1.841 (0.425)***
Trade_Open	0.080 (1.794)	-0.180 (1.873)	-0.008 (0.0135)
TFP	-31.988 (6.391)	-43.066 (6.179)***	-43.624 (4.475)***
Fin_Ins_Access	-0.096 (0.031)***	-0.150 (0.0319)***	-1.354 (0.0233)***
Log_GDP	12.774 (5.055)**	11.183 (5.266)**	7.581 (3.858)*
Crisis	-0.38 (0.66)	-0.940 (0.540)*	-0.763 (0.392)*
R ²	0.80	0.78	-
Eşik Değer Parametresi	-	-	8.793
Eşik Değer Parametresi p-değeri	-	-	0.06*
Gözlem Sayısı	352	352	352
Ülke Sayısı	32	32	32

Not: Standard hata değerleri parantez içerisinde gösterilmektedir. * 10%, ** 5% ve ***1% düzeylerindeki anlamlılık derecelerini ifade etmektedir. Kullanılan değişkenlerin açılımı şu şekildedir: *Log_SME*: Logaritmik ölçekte küçük ve orta boyutlu işletmelerin ihracat toplamı;

Log_High_Tech: Logaritmik ölçekte yüksek teknoloji ürünlerinin toplam ihracat içerisindeki değeri; *Log_High_Tech^2*: Logaritmik ölçekte yüksek teknoloji ürünlerinin toplam ihracat içerisindeki değeri karesi; *Trade_Open*: Ticari açıklık endeksi; *TFP*: Refah-temelli toplam faktör verimliliği endeksi; *Log_High_Tech*TFP*: *Log_High_Tech* ve *TFP* değişkenlerine ait etkileşim değişkeni; *Fin_Ins_Access*: Finansal kurumlar için erişilebilirlik endeksi; *Log_GDP*: Logaritmik ölçekte Gayri Safi Yurtiçi Hasıla; *Crisis*: Kriz Kukla değişkeni (2008 ve 2009 = 1; geri kalan yıllar 0).

Son olarak, cari işlemler hesabını etkileyen değişkenlerin analizinde kullanılan yöntem olarak sabit etkili model seçilmiş olup analiz sonuçları Tablo 6'da belirtilmektedir. Hem birimler hem de değişkenler çerçevesinde ilgili yöntemin kullanılmasının ardında yatan temel neden ise sabit terimin seçili birimler boyunca değişen doğrusal bir yapıya sahip olmasıdır. Bu açıdan araştırmanın temel hipotezinin istatistiksel olarak anlamlılığının test edilmesi için farklı modeller izlenmektedir. Öncelikle, elde edilen tahmin değerlerine göre küçük ve orta ölçekli işletmelerin ihracatındaki artış ile cari işlemler hesabı arasında tüm modellerde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyonun mevcut olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra, ülkelerin yüksek teknolojili ürünlere adaptasyonunun sağlandığı ve ihracatının yapıldığı erken dönemlerde cari işlemler hesabını yüksek teknoloji ihracatının negatif yönde etkilediği ancak ileri dönemlerde üretim sürecindeki artan entegrasyon ve üretkenlikteki artışa bağlı olarak bu ilişkinin pozitif bir yöne evrildiği görülmektedir.

Öte yandan refah-temelli toplam faktör verimliliği, finansal kurumlara erişim ve kriz değişkenlerinin cari işlemler dengesini negatif yönde etkilediği; toplam ulusal geliri temsilen seçilen GSYH değişkeninde görülen artışların ise cari işlemler dengesini pozitif yönde etkilediği belirtilmelidir. Mevcut değişkenlere ek olarak analizin bir diğer ayırt edici noktası kullanılan etkileşim terimleri dolayısıyla elde edilen tahmin sonuçları olmuştur. İlk olarak, refah-temelli toplam faktör verimliliği ve yüksek teknoloji ihracatı için oluşturulan etkileşim terimi pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bulunarak cari işlemler hesabını artıran bir yapıya sahiptir. Diğer bir ifadeyle, elde edilen tahmin sonucu yüksek teknoloji ihracatı ile refah-temelli toplam faktör verimliliği artışının bir arada iktisadi süreç içerisinde yer almasının cari işlemler hesabı artışını beraberinde getireceğini göstermektedir. İkinci olarak, kriz değişkeni ve GSYH değişkeni için oluşturulan etkileşim terimi de cari işlemler hesabını pozitif yönde etkilemekte ve kriz zamanlarında toplam üretimde yaşanacak artışın cari işlemlerde kriz nedeniyle oluşacak negatif etkiyi pozitif bir yapıya dönüştüreceğini belirtmektedir. Son olarak, kriz değişkeni ve küçük ve orta boyutlu işletmelerin ihracatını temsil eden değişken için oluşturulan etkileşim teriminin de cari işlemler hesabını pozitif yönde etkilediği görülmektedir. Bu tahmin sonucunun ardında yatan teorik neden ise kriz dönemlerinde oluşabilecek negatife etkilerin çeşitli ekonomik teşvik yöntemleri sayesinde küçük ve orta boyutlu işletmelerin ihracatının desteklenmesi ile hafifletilebileceği ve cari işlemler hesabını pozitif yönde etkileyebileceği şeklinde belirtilebilir.

Sonuç olarak, sabit etkili yöntem sonuçlarına bağlı olarak elde edilen tahmin değerleri cari işlemler hesabını etkileyen birçok değişkenin var olduğunu göstermekte ve temel olarak küçük ve orta ölçekli işletmelerin ihracat artışlarının her bir regresyon tahminindeki istatistiki

anlamlılığı çerçevesinde cari işlemler hesabını pozitif yönde etkilemesinin önemini vurgulamaktadır.

Tablo 6. Sabit Etkiler Yöntemine Bağlı Tahmin Sonuçları

	Model (1)	Model (2)	Model (3)	Model (4)	Model (5)	Model (6)	Model (7)	Model (8)	Model (9)	Model (10)
Log_SME	2.328*** (0.294)	2.164*** (0.277)	1.973*** (0.211)	1.801*** (0.234)	1.941*** (0.216)	2.126*** (0.292)	1.668*** (0.298)	1.698*** (0.339)	1.704*** (0.341)	1.931*** (0.446)
Log_High_Tech		-24.227*** (3.841)	-17.144** (5.765)	-33.091*** (4.028)	1.231 (1.019)	-36.067*** (3.473)	-29.841*** (3.460)	-27.284*** (3.681)	-27.679*** (3.679)	-28.510*** (3.482)
Log_High_Tech^2		1.477*** (0.219)	1.014** (0.401)	2.006*** (0.232)		2.222*** (0.192)	1.842*** (0.221)	1.680*** (0.240)	1.711*** (0.231)	1.764*** (0.218)
Trade_Open			0.048 (0.029)	0.036 (0.022)	0.053** (0.023)	0.010 (0.013)	0.008 (0.013)	-0.002 (0.010)	-0.014* (0.007)	-0.010 (0.008)
TFP				-35.070** (12.454)	-35.207** (12.739)	-36.249*** (9.192)	-45.838*** (10.254)	-43.067*** (9.561)	-42.255*** (9.326)	-41.585*** (9.268)
Log_High_Tech*TFP					0.000*** (0.000)					
Fin_Ins_Access						-0.159*** (0.025)	-0.166*** (0.027)	-0.151*** (0.019)	-0.139*** (0.015)	-0.143*** (0.016)
Log_GDP							13.206*** (3.470)	11.183*** (2.868)	10.927*** (2.855)	10.089*** (2.784)
Crisis								-0.941* (0.475)	-1.123* (0.594)	-1.073* (0.576)
Log_GDP*Crisis									1.642** (0.607)	
Log_SME*Crisis										1.608** (0.707)
Sabit	-23.184*** (3.497)	71.946*** (18.767)	44.785* (21.800)	141.728*** (30.314)	-2.327 (20.028)	160.828*** (25.081)	-1.355 (43.248)	9.942 (38.110)	13.428 (38.153)	22.949 (37.763)
Düzeltilmiş-R ²	0.0287	0.0559	0.0822	0.2708	0.2391	0.3609	0.3829	0.3930	0.4113	0.4055
Gözlem Sayısı	352	352	352	352	352	352	352	352	352	352
Ülke Sayısı	32	32	32	32	32	32	32	32	32	32

Not: Standard hata değerleri parantez içerisinde gösterilmektedir. * 10%, ** 5% ve ***1% düzeylerindeki anlamlılık derecelerini ifade etmektedir. Tüm modellerde sabit etkili panel veri yöntemine bağlı regresyon sonuçları çerçevesinde elde edilen kümelenmiş dirençli standart hatalar parantez içerisinde belirtilmektedir. Her bir regresyon tahmininde birimler için kukla değişken kullanılmıştır. Kullanılan değişkenlerin açılımı şu şekildedir: *Log_SME*: Logaritmik ölçekte küçük ve orta boyutlu işletmelerin ihracat toplamı; *Log_High_Tech*: Logaritmik ölçekte yüksek teknoloji ürünlerinin toplam ihracat içerisindeki değeri; *Log_High_Tech^2*: Logaritmik ölçekte yüksek teknoloji ürünlerinin toplam ihracat içerisindeki değeri karesi; *Trade_Open*: Ticari açıklık endeksi; *TFP*: Refah-temelli toplam faktör verimliliği endeksi; *Log_High_Tech*TFP*: *Log_High_Tech* ve *TFP* değişkenlerine ait etkileşim değişkeni; *Fin_Ins_Access*: Finansal kurumlar için erişilebilirlik endeksi; *Log_GDP*: Logaritmik ölçekte Gayri Safi Yurtiçi Hasıla; *Crisis*: Kriz Kukla değişkeni (2008 ve 2009 = 1; geri kalan yıllar 0); *Log_GDP*Crisis*: *Log_GDP* ve *TFP* değişkenlerine ait etkileşim değişkeni; *Log_SME*Crisis*: *Log_SME* ve *Crisis* değişkenlerine ait etkileşim değişkeni.

SONUÇ

Günümüzde kronikleşen cari açık sorunu dünya ülkelerinin yarısının çözüm arayışında olduğu bir alandır. Zira sorun beraberinde işsizlik, enflasyon, büyümede yavaşlama ve resesyon gibi farklı ekonomik sorunları da beraberinde getirmektedir. Cari açığın ülke ekonomileri için sorun teşkil edecek noktada olmasının tespiti, açığın kaynaklarının neler olduğu ve nasıl finanse edildiği ile yakından ilişkilidir. Ülkelerin teknoloji transferi yapmak üzere gerçekleştirdikleri cari açık ile tüketime yönelik cari açığı ya da istihdam üzerinde pozitif etkisi olan doğrudan yabancı yatırımlar ile finansman ve merkez bankası rezervleriyle dengelenen açıkları aynı

şekilde değerlendirmek hatalı olacaktır. Bu bakış açısıyla gerçekleştirilen analiz sonucunda, Türkiye'nin cari açık sorunu için kalıcı çözüm yaratma ihtiyacı duyulmuş ve bu minvalde, sayısı 3,5 Milyonu aşan KOBİ'lerin ülke ihracatı içerisindeki pay artışının, kalıcı bir çözüm olup olamayacağı motivasyonuyla çalışma gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, OECD ülkeleri özelinde, 2008-2018 dönemi baz alınarak, KOBİ'lerin ihracat içerisinde aldıkları pay artışının, cari dengeyi istatistiki olarak anlamlı ve pozitif yönde etkileyeceği şeklindeki hipotez sabit etkili panel veri ve threshold regresyon modelleri kullanılarak sınanmıştır. Çalışmada elde edilen tahmin sonuçlarına göre, küçük ve orta ölçekli işletmelerin ihracatındaki artış ile cari denge arasında tüm modellerde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ülkelerin yüksek teknoloji ürünlere adaptasyonunun sağlandığı ve ihracatının yapıldığı erken dönemlerde cari işlemler hesabını yüksek teknoloji ihracatının negatif yönde etkilediği ancak ileri dönemlerde üretim sürecindeki artan entegrasyon ve üretkenlikteki artışa bağlı olarak mevcut ilişkinin pozitif bir yöne evrildiğidir. Bununla birlikte küçük ve orta ölçekli işletmelerin ihracatındaki artış ile cari denge arasında pozitif marjinal etkisinin eşik değer üzerinde azalma eğilimi gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla elde edilen bu sonuç ülkelerin yüksek teknoloji ürünlere adaptasyonunun sağlanmasıyla birlikte küçük ve orta ölçekli işletmelerin ihracatındaki artışın cari denge üzerindeki olumlu etkisini sürdürmekle birlikte bu oranın azaldığı şeklinde değerlendirilebilir.

Çalışmada elde edilen bulgular neticesinde küçük ve orta boyutlu işletmelerin ihracatının yüksek katma değerli ürün ihracatı şeklinde kanalize edilmesi halinde cari işlemler dengesi açığının kapatılması sürecine büyük katkı sağlanacağı belirtilebilir. Bu bağlamda elde edilen çıktılar, cari dengeyi iyileştirici politikaların geliştirilmesi aşamasında küçük ve orta boyutlu işletmelerin ihracatını teşvik edici yönde geliştirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- Altıntaş, H. ve Koçbulut, Ö. (2019). Enflasyon ve Ekonomik Büyüme: OECD Ülkeleri için Dinamik Panel Eşit Etki Analizi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 15(3), 629-648.
- Ay H. M. ve Talaşlı E. (2007). Türkiye'de KOBİ'lerin İhracattaki Yeri ve Karşılaştıkları Sorunlar. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3, 173-184.
- Beck, T., Demircug-Kunt, A. ve Levine, R. (2005). SMEs, Growth, and Poverty: Cross-Country Evidence. *Journal of Economic Growth*, 10, 199-229.
- Bozkurt Ö. Ç ve Tunç H. (2018). KOBİ'lerde Dış Ticaret Sorunları: Antalya İli Örneği. *International Journal of Management Economics and Business*. 14(2): 381-398
- Cusmano, L., Koreen, M. ve Pissareva, L. (2018). *2018 OECD Ministerial Conference on SMEs: Key Issues Paper*. OECD SME and Entrepreneurship Papers, No. 7, Paris: OECD Publishing.

- Gerni, C., Emsen Ö. S. ve Değer M. K. (2008). İthalata Dayalı İhracat ve Ekonomik Büyüme: 1980-2006 Türkiye Deneyimi. 2. *Ulusal İktisat Kongresi*, 20-22 Şubat 2008, DEÜ İİBF İktisat Bölümü, İzmir.
- Gülmez, A. (2015). OECD Ülkelerinde Ekonomik Büyüme ve Hava Kirliliği İlişkisi: Panel Veri Analizi. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(3), 18-30.
- Hansen, B. E. (1999). Threshold Effects in Non-Dynamic Panels: Estimation, Testing, and Inference. *Journal of Econometrics*, 93(2), 345-368.
- Kao, C. (1999). Spurious Regression and Residual-Based Tests for Cointegration in Panel Data. *Journal of Econometrics*, 90(1), 1-44.
- Kao, C. ve Chiang, M. H. (2001). On the Estimation and Inference of a Cointegrated Regression in Panel Data. *Nonstationary Panels, Panel Cointegration, and Dynamic Panels*, In: Badi H. Baltagi, Thomas B. Fomby, R. Carter Hill (Eds.), Bingley: Emerald Group Publishing.
- Khattak J. K., Arslan M. ve Umair M. (2011). SMEs' Export Problems in Pakistan. *E3 Journal of Business Management and Economics*, 2(5), 192-199.
- Knight A. G. (2001). Entrepreneurship and Strategy in the International SME. *Journal of International Management*, 87(3), 155-171.
- Kök, R. ve Şimşek, N. (2006). Endüstri-İçerici Dış Ticaret, Patentler ve Uluslararası Teknolojik Yayılma. *Türkiye Ekonomi Kurumu Uluslararası Ekonomi Konferansı*, 11-13.
- Lejárraga, I., Rizzo, H. L., Oberhofer, H., Stone, S. ve Shepherd, B. (2014). Small and Medium-Sized Enterprises in Global Markets: A Differential Approach for Services? *OECD Trade Policy Papers*, No. 165, Paris: OECD Publishing.
- Leonidou, L. C. (1995). Empirical Research on Export Barriers: Review, Assessment, and Synthesis. *Journal of International Marketing*, 3(1), 29-43.
- Leonidou, L. C. (1998). Organizational Determinants of Exporting: Conceptual, Methodological, and Empirical Insights. *Management International Review*, 38, Special Issue, 7-52.
- Leonidou, L. C. (2004). An Analysis of the Barriers Hindering Small Business Export Development. *Journal of Small Business Management*, 42(3), 279-302.
- Narayan, V. (2015). Export Barriers for Small and Medium-sized Enterprises: A Literature Review based on Leonidou's Model. *Entrepreneurial Business and Economics Review*, 3(2), 105-123.
- Nazlıoğlu, Ş. (2010). *Makro İktisat Politikalarının Tarım Sektörü Üzerindeki Etkileri: Gelişmiş ve Gelişmekte olan Ülkeler için bir Karşılaştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, T.C. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

- OECD (2004). Promoting Entrepreneurship and Innovative SMEs in a Global Economy Towards a More Responsible and Inclusive Globalisation. *2nd OECD Conference of Ministers Responsible For Small And Medium-Sized Enterprises (SMEs)*: 10.
- OECD (2018). *Structural and Demographics Business Statistics Database*. September 2018, Paris: OECD Publishing.
- Özcan, B. ve Özçelebi, O. (2013). İhracata Dayalı Büyüme Hipotezi Türkiye İçin Geçerli mi? *Yönetim ve Ekonomi*, 20(1), 1-14.
- Pedroni, P. (2001). Fully Modified OLS for Heterogeneous Cointegrated Panels. *Nonstationary Panels, Panel Cointegration, and Dynamic Panels*, In: Badi H. Baltagi, Thomas B. Fomby, R. Carter Hill (Eds.), Bingley: Emerald Group Publishing.
- Phillips, P. C. ve Moon, H. R. (1999). Linear Regression Limit Theory for Nonstationary Panel Data. *Econometrica*, 67(5), 1057-1111.
- Taasim, S. I., Pinjaman, S. ve Albani, A. (2021). Does Energy Consumption and Trade Openness Contribute to Economic Growth in the East Asian Growth Area? *International Journal of Energy Economics and Policy*, 11(2), 23.
- Tatoğlu, F. Y. (2016). *Panel Veri Ekonometrisi*. 3. Basım, İstanbul: Beta Basım Yayın.
- TCMB (2020). *Ödemeler Dengesi İstatistikleri*.
- Telatar E. (2011). Türkiye'de Cari Açık Belirleyicileri ve Cari Açık-Krediler İlişkisi. *Bankacılar Dergisi*, 78, 22-34.
- Tong, H. (1983). *Threshold Models in Non-Linear Time Series Analysis*. Lecture Notes in Statistics, No.21, New York: Springer-Verlag.
- TÜİK. (2020). *KOBİ İstatistikleri Raporu (2009-2019)*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- Üçler, G. ve Kızılkaya, O. (2014). Kadın İstihdamının Boşanma ve Doğurganlık Üzerine Etkileri: Türkiye Üzerine Bölgesel Panel Veri Analizi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(2/2), 28-43.
- Vergil, H. ve Ayaş, N. (2009). Doğrudan Yabancı Yatırımların İstihdam Üzerindeki Etkileri: Türkiye Örneği. *İktisat, İşletme ve Finans*, 24(275), 89-114.
- Wang, Q. (2015). Fixed-Effect Panel Threshold Model Using Stata. *The Stata Journal*, 15(1), 121-134.
- Yalman İ. N., Türkoğlu M. ve Yalman Y. (2015). Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Dış Ticaret Politikalarının Önemi. *International Conference On Eurasian Economies. SESSION 4C: Uluslararası Ticaret II*. 461-468.